

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ORIGINAL PAPER

Αποκλεισμός ή ένταξη; Η πρόσβαση των υπηκόων τρίτων χωρών στην υγειονομική περίθαλψη και στην απασχόληση

ΣΚΟΠΟΣ Ευρήματα του χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ προγράμματος, με τίτλο Local Alliance for Integration (LION) αναφορικά με την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών (ΥΤΧ) στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο, στην Ελλάδα. ΥΛΙΚΟ-ΜΕΘΟΔΟΣ Πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη και επικεντρώθηκε στις εμπειρίες των ΥΤΧ στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της απασχόλησης μέσα από 27 ημι-δομημένες συνεντεύξεις με ΥΤΧ και εκπροσώπους τοπικών φορέων. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Από την έρευνα προκύπτει ότι στους προαναφερθέντες τομείς, υπάρχουν οι ακόλουθες ανάγκες: παροχή πληροφόρησης στους ΥΤΧ σχετικά με τα δικαιώματά τους, τις υπάρχουσες υπηρεσίες και παροχή πληροφοριών σχετικά με τους ΥΤΧ στην τοπική κοινωνία για την αντιμετώπιση και πρόληψη των προκαταλήψεων. Για τους ΥΤΧ και ιδίως για τους νεοαφιχθέντες, η παροχή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματά τους σε συγκεκριμένο τομέα και οι πληροφορίες σχετικά με τις υπάρχουσες υπηρεσίες και τον τρόπο πρόσβασης σε αυτές, αποτελούν σημαντική προϋπόθεση για την ένταξη. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Από την ποιοτική ανάλυση εξάγεται το συμπέρασμα ότι η παροχή σαφών και κατανοητών πληροφοριών στους ΥΤΧ, σχετικά με τα δικαιώματά τους και την πρόσβαση και συμμετοχή τους στις υπάρχουσες υπηρεσίες, αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη στην αγορά εργασίας και την υγειονομική περίθαλψη. Η χάραξη κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των πολιτών και των ΥΤΧ είναι ζωτικής σημασίας, δεδομένου ότι επιτρέπει στους πολίτες να έχουν θετικές αλληλεπιδράσεις με τους ΥΤΧ. Η ένταξη είναι μια αμφίδρομη διαδικασία και απαιτεί προσπάθεια τόσο από την τοπική κοινωνία, όσο και από τους φορείς που εργάζονται στο πεδίο της μετανάστευσης, των υπευθύνων για τη χάραξη ενταξιακής πολιτικής, αλλά και των ίδιων των ΥΤΧ.

Από το 2015, η Ελλάδα αντιμετωπίζει τον μεγαλύτερο αριθμό αφίξεων προσφύγων και μεταναστών των τελευταίων ετών.¹ Το 2018 (μέχρι τις 24 Μαΐου 2018) καταγράφηκαν 11.133 αφίξεις, ενώ, από το 2015 μέχρι σήμερα έχουν εντοπιστεί τουλάχιστον 48.000 εκτοπισμένοι από την πατρίδα τους μετανάστες, εντός της ηπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών.² Όσον αφορά τη χώρα καταγωγής των αιτούντων άσυλο, μέσω των πλήρων διαδικασιών εγγραφής, από την ημερομηνία έναρξης της εφαρμογής της κοινής δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας μέχρι τις 18 Μαρτίου 2018, η μεγάλη πλειοψηφία (76,0%) προέρχεται από τη Συρία (42,3%), το Ιράκ (17,1%), το Αφγανιστάν (12,6%) και το Πακιστάν (4,0%).³ Το 2017, υποβλήθηκαν 58.642 αιτήσεις ασύλου, με μέσο όρο 4.887 αιτήσεων το μήνα, και ποσοστιαία αύξηση 14,2% μεταξύ

2017 και 2018. Το 2018, υποβλήθηκαν 66.966 αιτήσεις ασύλου, με μέσο όρο 5.581 αιτήσεων το μήνα. Αντιστοίχως το 2019, (έως 30 Απριλίου 2019) υποβλήθηκαν 21.155 αιτήσεις ασύλου, με μέσο όρο 5.289 αιτήσεων το μήνα και ποσοστιαία αύξηση 5,2% των αιτήσεων μεταξύ 2018 και 2019,⁴ όπως παρουσιάζονται στην εικόνα 1.

Το παρόν άρθρο επικεντρώνεται σε ένα από τα κεντρικότερα ζητήματα που αφορούν τη μελέτη της μετανάστευσης στις κοινωνίες υποδοχής, δηλαδή, τα εμπόδια στην ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών (ΥΤΧ). Δύο από τους κύριους δείκτες ένταξης των ΥΤΧ σε μια κοινωνία αποτελούν η πρόσβασή τους στην υγειονομική περίθαλψη και στην επίσημη απασχόληση, τόσο σε επίπεδο θεσμικού πλαισίου, όσο και προβλημάτων κατά τη ζήτηση και χρησιμοποίηση των

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2020, 37(Συμπλ 1):54-69
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2020, 37(Suppl 1):54-69

Θ. Φούσκας,¹
Γ. Κουλιεράκης,¹
Π. Γκικοπούλου,¹
Ε. Ιωαννίδη,¹
Μ. Ψωϊνού²

¹Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας,
Σχολή Δημόσιας Υγείας, Πανεπιστήμιο
Δυτικής Αττικής, Αθήνα

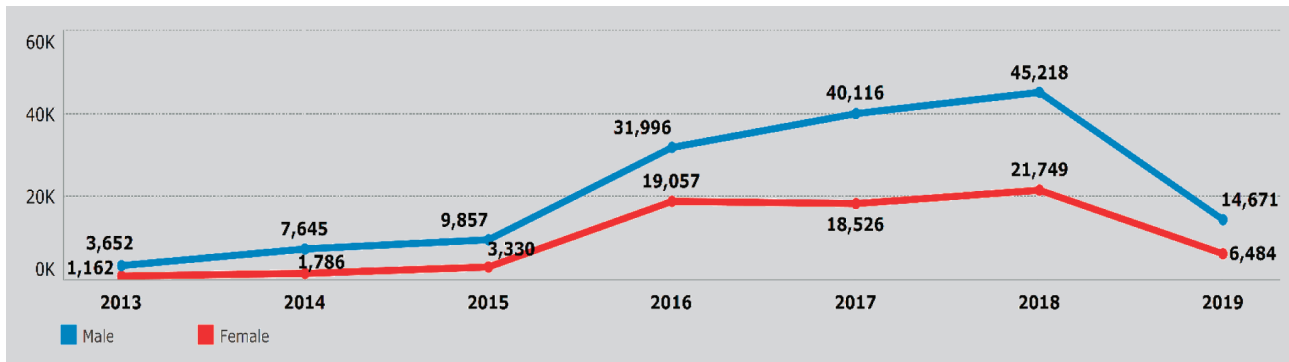
²Τομέας Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών
Επιστημών, American College
of Thessaloniki, Θεσσαλονίκη

Exclusion or integration? Third-
country nationals' access to health
care and employment

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Απασχόληση
Ελλάδα
Ένταξη
Υγειονομική περίθαλψη
Υπήκοοι τρίτων χωρών

Εικόνα 1. Αιτήσεις ασύλου ανά φύλο και έτος από 07/06/2013 έως 30/04/2019. Πηγή: Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019.

υπηρεσιών υγείας και πρόσβασης στην αγορά εργασίας.⁵⁻⁷ Οι ΥΤΧ αποτελούν μια κοινωνική κατηγορία με ιδιαίτερες ανάγκες στον τομέα της υγείας, δεδομένων των συνήθως κακών συνθηκών διαβίωσής τους, των τραυματικών εμπειριών τους (πόλεμοι, εμφύλιες συρράξεις, επικίνδυνο ταξίδι, κακές συνθήκες παρατεταμένης κράτησης), αλλά και των επιπρόσθετων προβλημάτων που δημιουργεί η δυσκολία προσαρμογής σε ένα νέο κοινωνικό, εργασιακό και πολιτιστικό περιβάλλον.⁸⁻¹⁰

Η έννοια της ισότητας στην υγεία υποδηλώνει ότι «ιδανικά, ο καθένας θα έπρεπε να μπορούσε να επιτύχει το μέγιστο δυνατό στην υγεία και ότι κανένας δεν πρέπει να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση που αναχαιτίζει το δυναμικό του, λόγω της κοινωνικής του θέσης ή άλλων κοινωνικά καθορισμένων περιστάσεων».¹¹ Την ίδια στιγμή, η διεθνής έρευνα έχει εντοπίσει τη ανάδυση ενός ευέλικτου εργατικού δυναμικού, χαμηλού κόστους, το οποίο αντιμετωπίζει σοβαρά εμπόδια κατά την πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών υγείας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.^{12,13} Σύμφωνα με επιδημιολογικά δεδομένα για 14 επιλεγμένα σύνδρομα/καταστάσεις υγείας τα οποία είναι μείζονος σημασίας από τη σκοπιά της δημόσιας υγείας και τα οποία συλλέγονται και καταγράφονται σε καθημερινή βάση από τα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων και Μεταναστών (ΚΦΠΜ) και τα Κέντρα Υποδοχής Μεταναστών (ΚΥΤ), τα κύρια ζητήματα που απασχόλησαν επιδημιολογικά τον φιλοξενούμενο πληθυσμό, το τελευταίο τρίμηνο, ήταν οι λοιμώξεις του αναπνευστικού, σποραδικά επεισόδια διαρροιών και περιστατικά φυματίωσης, σταφυλοκοκκικές λοιμώξεις και η ψώρα.¹⁴ Σύμφωνα με τα στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Επιχειρήσεων του Υπουργείου Υγείας (ΕΚΕΠΥ), κατά τους μήνες Οκτώβριο, Νοέμβριο και Δεκέμβριο του έτους 2018, οι ΥΤΧ που δέχθηκαν υπηρεσίες υγείας στους υγειονομικούς σχηματισμούς της χώρας ανέρχονταν σε 17.601, από τους οποίους, 1.385 εισήχθησαν σε νοσοκομεία.¹⁵ Από τον Ιανουάριο του 2018 μέχρι τις 6 Αύγουστο του 2018, χο-

ρηγήθηκαν συνολικά 11.043 εμβόλια (8.501 MMR και 346 PCV, 806 HepB, 510 HEXA, 499 TETRA, 145 Var, 153 HepA, 40 Men, 34 Hib και 9 DTaP) σε πληθυσμούς προσφύγων και μεταναστών στους χώρους διαμονής αυτών στην ηπειρωτική Ελλάδα, τα νησιά, τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), τα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων και Μεταναστών (ΚΦΠΜ) και τους ξενώνες φιλοξενίας.¹⁵

Όσον αφορά τη συμμετοχή ΥΤΧ στους κύριους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 1, σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) (Β' Τρίμηνα, 2008-2017),¹⁶ το 2017, το 20,3% των ανδρών ΥΤΧ απασχολούνταν στον τομέα των κατασκευών, με ακόλουθους τους τομείς δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (8,8%), του τομέα της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (8,4%), μεταποίησης (7,5%), χονδρικού και λιανικού εμπορίου (6,1%). Το 59% των γυναικών ΥΤΧ απασχολείται στον τομέα των οικοκυρικών, ενώ έπονται δραστηριότητες όπως υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσίες εστίασης (17,2%), μεταποίησης 7,2%, γεωργίας,

Πίνακας 1. Συμμετοχή ΥΤΧ στους κύριους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας το 2017, ανά φύλο.

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Άνδρες	Γυναίκες
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	8,8%	3,5%
Μεταποίηση	7,5%	7,2%
Κατασκευές	20,3%	0
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	6,1%	2,7%
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	8,8%	17,2%
Δραστηριότητες νοικοκυρικών ως εργοδοτών	0	59,4%
Σύνολο απασχολούμενων	6,0%	5,8%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ (Β' Τρίμηνα, 2008-2017) στο Καψάλης, 2018.

δασοκομίας και αλιείας (3,5%), και χονδρικού και λιανικού εμπορίου (2,7%).

Η βασική πρόκληση της ένταξης ΥΤΧ στην Ελλάδα, όπως προκύπτει από την ερευνητική καταγραφή μεταξύ 1990 και 2019, είναι ότι οι ΥΤΧ ωθούνται στην παραοικονομία και την αδήλωτη εργασία, όπου παραμένουν για εκτεταμένες χρονικές περιόδους. Οι ΥΤΧ εργαζόμενοι απασχολούνται κυρίως σε επισφαλή, χαμηλού κύρους και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, στην ανεπίσημη αγορά εργασίας, που απαιτεί ένα χαμηλού κόστους, ανασφάλιστο μετακινούμενο, προσωρινό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό για τη συνεχή ανατροφοδότησή της. Αυτός ο τύπος απασχόλησης αποκόπτεται αλλά και αποξενώνει τους εργαζόμενους ΥΤΧ από το τυπικό πλαίσιο απασχόλησης, τους ελέγχους εργασίας, την επιβολή της εργασιακής νομοθεσίας και φορολογίας και τους οδηγεί σε απασχόληση χωρίς εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και εργασιακά δικαιώματα. Αυτό επηρεάζει τόσο τους ΥΤΧ εργαζόμενους, όσο και τα δημόσια έσοδα, καθώς οι εργοδότες δεν συνεισφέρουν στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης.¹⁷

Στην Ελλάδα, οι μετανάστες, οι αιτούντες άσυλο, οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι διεθνούς και ανθρωπιστικής προστασίας συγκεντρώνονται και εγκλωβίζονται στη χειρωνακτική εργασία, στη γεωργία, στις κατασκευές, στη βιοτεχνία, στην οικιακή εργασία, στις υπηρεσίες εστίασης, ξενοδοχειακές, καθαριότητας, προσωπικής φροντίδας και στο πλανόδιο εμπόριο. Επίσης, ένα μέρος των ΥΤΧ, το οποίο δεν μπορεί να καταγραφεί, λόγω αδυναμίας εντοπισμού ή ελέγχου, βρίσκεται εγκλωβισμένο στην παράνομη απασχόληση, σε μορφές εκμεταλλευτικής και/ή εξαναγκαστικής εργασίας μέσω εγκληματικών δικτύων/δικτύων σωματεμπορίας. Οι εργασίες στις οποίες συγκεντρώνονται οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι επικουρικής και ανθρωπιστικής προστασίας, δεν είναι ελκυστικές και δεν προσφέρουν κοινωνικό κύρος, καθώς θεωρούνται κοινωνικά κατώτερες. Πρόκειται για χαμηλά αμειβόμενες ή μη αμειβόμενες εργασίες εκτός των ορίων της νόμιμης απασχόλησης οι οποίες θεωρούνται κατώτερες από την κοινωνία.¹⁸ Η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των 21 χωρών μελών του ΟΟΣΑ που το 24% του ΑΕΠ της χώρας διαμορφώνεται από την άτυπη οικονομία. Επιπλέον, το ποσοστό των ανασφάλιστων εργαζομένων στην Ελλάδα είναι μεταξύ των υψηλότερων στον κόσμο, καθώς ανέρχεται στο 37,3%, όπως και το ποσοστό των παράτυπων μεταναστών που εργάζονται, διαμορφούμενο στο 4,4%, ακολουθούμενο από τις ΗΠΑ στο 3,2% και της Ιταλίας στο 2%.¹⁹

Η ένταξη ποικίλων πληθυσμών ΥΤΧ αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για την Ελλάδα, καθώς οι τοπικές κοινωνίες

δεν φαίνεται να είναι επαρκώς προετοιμασμένες και δεν είναι σε θέση να συμβάλουν πάντα προς την κατεύθυνση αυτή. Η ένταξη είναι πιθανό να εμποδίζεται εξαιτίας αρνητικών στερεοτύπων, τα οποία οδηγούν σε διακρίσεις, αποκλεισμό από την εκπαίδευση, την υγεία, την αγορά εργασίας και τη συμμετοχή στην κοινωνία εν γένει. Ταυτόχρονα, η έλλειψη τεχνογνωσίας και εργαλείων, σε συνδυασμό με την αυξημένη ανεργία, εξαιτίας της μακροχρόνιας οικονομικής κρίσης, δυσχεραίνουν την κατάσταση. Επιπλέον, συχνά οι ΥΤΧ εκφράζουν την πρόθεσή τους να αποχωρήσουν από τη χώρα, καθώς η διαρκής αβεβαιότητα στην αγορά εργασίας επηρεάζει την ενταξιακή διαδικασία σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Παρ' όλα αυτά, επί του παρόντος, η ανταπόκριση στον αυξημένο αριθμό ΥΤΧ στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί έκτακτη ανάγκη, με στόχο τη βραχυπρόθεσμη ένταξη.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

Σχεδιασμός

Το παρόν άρθρο βασίζεται σε ερευνητικά αποτελέσματα του προγράμματος Local Alliance for Integration (LION/776213), το οποίο χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (AMIF-2016-AG-INTE). Το πρόγραμμα ξεκίνησε την 1^η Δεκεμβρίου 2017 και έχει διάρκεια 24 μήνες και υλοποιείται στη Θεσσαλονίκη. Συντονιστής είναι το Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας, της Σχολής Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και εταίροι το Πανεπιστήμιο της Γάνδης (Βέλγιο), η ΜΚΟ PRAKSIS, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Δημοσίου Δικαίου, η CMT Prooptiki και ο Συν-ειρμός. Στόχος του προγράμματος είναι να συμβάλει στην επείγουσα ανάγκη ένταξης των ΥΤΧ, στην ελληνική κοινωνία, με επίκεντρο τους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης, της κοινωνικής φροντίδας και της διαπολιτισμικής συνύπαρξης, προωθώντας την ενεργή συμμετοχή των ΥΤΧ σε σημαντικές πτυχές της τοπικής κοινωνικής ζωής, αλλά και ενισχύοντας τις δυνατότητες των τοπικών αρχών, να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις, ένταξης των ΥΤΧ. Στο πρόγραμμα LION, η ένταξη ορίζεται ως «πρόσβαση και συμμετοχή στους ακόλουθους τομείς: την απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την κοινωνική φροντίδα και τη διαπολιτισμική συνύπαρξη». Για πρακτικούς λόγους, το πρόγραμμα επικεντρώθηκε στις ακόλουθες ομάδες ΥΤΧ: αιτούντες άσυλο και δικαιούχους διεθνούς προστασίας και οικονομικούς μετανάστες. Η συμβολή του προγράμματος στην ενσωμάτωση των ΥΤΧ έγκειται στη δημιουργία μιας φυσικής πλατφόρμας διαβουλεύσεων μεταξύ των φορέων της τοπικής κοινωνίας και των ΥΤΧ, η οποία έδωσε την ευκαιρία και στις δύο ομάδες να ανταλλάξουν απόψεις, να μοιραστούν εμπειρίες και πρακτικές, να εδραιώσουν ισχυρές σχέσεις, να συμμετάσχουν σε κοινές δραστηριότητες, ενώ ειδικά για τους ΥΤΧ, επεδίωξε να ενισχύσει την αντιπροσωπευτικότητά τους στα Συμβουλίων Ένταξης των Μεταναστών και Προσφύγων (ΣΕΜΠ).

Ποιοτική ανάλυση

Η μεθοδολογία της έρευνας βασίζεται στη διερεύνηση των εμπειριών και των απόψεων των συμμετεχόντων, σχετικά με την ένταξη σε συγκεκριμένους τομείς, μέσω συνεντεύξεων. 27 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2018, με εκπροσώπους τοπικών φορέων [απασχολούμενους σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και στον δημόσιο τομέα] και ΥΤΧ. Η προσέλευση των συμμετεχόντων έγινε με δειγματοληψία χιονοστιβάδας, σύμφωνα με την οποία κάθε συμμετέχων οδηγούσε τον ερευνητή σε άλλα άτομα από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν σχετικά τη διαδικασία της συνέντευξης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ηχητικής καταγραφής και ανάλυσης του πρωτογενούς υλικού από τους ερευνητές. Πριν από τη συμμετοχή τους, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι συμπλήρωσαν ένα ενημερωτικό έντυπο συγκατάθεσης, και έλαβαν διαβεβαιώσεις για την εμπιστευτικότητα, την ανωνυμία και την προστασία της ταυτότητάς τους. Οι συνεντεύξεις, έδιναν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες, να εκφράσουν τις εμπειρίες και τις απόψεις τους, σχετικά με τη γενική έννοια της ένταξης και τις ενταξιακές πρακτικές και πολιτικές, για τους ΥΤΧ στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Οι συνεντεύξεις κυμάνθηκαν μέχρι ενός σημείου κορεσμού και διεξήχθησαν μέσω ενός οδηγού, ο οποίος περιείχε ανοικτά ερωτήματα, σχετικά με συγκεκριμένα θέματα (εμπειρίες/δραστηριότητες/πρωτοβουλίες που εφαρμόζονται, συνεργασία, ανάγκες και μέτρα κατά των διακρίσεων). Τα δεδομένα κάθε συνέντευξης αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας εφαρμοσμένη θεματική ανάλυση²⁰ η οποία επικεντρώθηκε στον εντοπισμό και την καταγραφή των απόψεων, εντός των δεδομένων. Τα δεδομένα συνοψίστηκαν, ταξινομήθηκαν και υπογραμμίστηκε η συχνότητα, η έντασή τους και ομοιότητά τους. Με αυτά τα μέσα έγινε δυνατό να προσδιοριστούν αιτίες, αντιλήψεις, στρατηγικές και πρακτικές. Η ερευνητική μέθοδος εξετάστηκε και εγκρίθηκε από την Επιτροπή Δεοντολογίας του Τμήματος Πολιτικής Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 8 συνεντεύξεις με τοπικούς φορείς και 19 συνεντεύξεις με ΥΤΧ στη Θεσσαλονίκη, σχετικά με την ένταξη.

Οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων που επιλέχθηκαν για τις συνεντεύξεις κατείχαν επίσημες θέσεις σε οργανισμούς και οργανώσεις στη Θεσσαλονίκη, οι οποίοι προσφέρουν τακτικές υπηρεσίες ανάπτυξης ικανοτήτων και ενίσχυσης των δυνατοτήτων ένταξης των ΥΤΧ. Συγκεκριμένα, ήταν εκπρόσωποι της ΜΚΟ Solidarity Now, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), του Εργατικού Ινστιτούτου της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) (παράρτημα Θεσσαλονίκης) και της ΜΚΟ PRAKSIS (παράρτημα Θεσσαλονίκης). Επιπλέον, οι συνεντευξιζόμενοι σχετικά με την υγειονομική περίθαλψη προέρχονταν από τους ακόλουθους οργανισμούς: ΜΚΟ PRAKSIS, ΜΚΟ ARSIS, UNHCR, ΜΚΟ Solidarity Now, Γιατροί του Κόσμου (Médecins du Monde), Ελληνικό Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (HCDCP) και Δήμος Θεσσαλονίκης (Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Φύλου).

Οι συμμετέχοντες ΥΤΧ ήταν άτομα που είχαν λάβει διεθνή προστασία, ή ήταν αιτούντες άσυλο και προσελκύστηκαν μέσω προγραμμάτων ΥΤΧ στη Θεσσαλονίκη, ή άτυπων δικτύων των ΥΤΧ.

Οι ΥΤΧ οι οποίοι επελέγησαν για τις συνεντεύξεις είχαν σχετικές εμπειρίες στους συγκεκριμένους τομείς (υγειονομική περίθαλψη και απασχόληση) και αντιπροσώπευαν ποικίλες εθνικότητες και μοντέλα οικογένειας, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 2. Οι περισσότεροι βρίσκονται αρκετά χρόνια στην Ελλάδα. Κατά τη στιγμή διεξαγωγής της συνέντευξης, μόνο ένας συμμετέχων ήταν στη χώρα λιγότερο από 1 χρόνο, 12 βρίσκονταν στη χώρα από 1 έως 5 χρόνια, 3 ΥΤΧ βρίσκονταν από 5 έως 10 χρόνια και 3 συμμετέχοντες, περισσότερα από 10 χρόνια.

Ως γλώσσες επικοινωνίας κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν τα ελληνικά, τα αγγλικά, τα αραβικά και τα φαρσί. Σε περιπτώσεις όπου οι συνεντευξιζόμενοι ΥΤΧ, δεν μπορούσαν να μιλήσουν ούτε ελληνικά, ούτε αγγλικά, υπήρχε διερμηνέας για να διευκολύνει τη συνέντευξη.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο παρόν άρθρο χαρτογραφούν, μέσα από τις εμπειρίες των πρωταγωνιστών, τις υπάρχουσες πρακτικές που έχουν υιοθετηθεί και υλοποιηθεί από το ελληνικό κράτος, τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις ΜΚΟ, σχετικά με την κοινωνική ένταξη

Πίνακας 2. Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων ΥΤΧ.

	Αριθμός ΥΤΧ
<i>Εθνικότητα</i>	
Αφγανιστάν	3
Αλβανία	2
Καμερούν	1
Αιθιοπία	1
Ιράκ	3
Νιγηρία	3
Συρία	6
<i>Σύνολο</i>	19
<i>Φύλο</i>	
Άνδρες	7
Γυναίκες	12
<i>Οικογενειακή σύνθεση</i>	
1	4
2	4
3	2
4	2
5	4
6	1
7	2

Πηγή: Πρόγραμμα Local Alliance for Integration (LION/776213 - AMIF-2016-AG-INTE).

των ΥΤΧ στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της απασχόλησης. Επιπλέον, περιγράφουν τις ανάγκες και διατυπώνουν συστάσεις για τη βελτίωση της ένταξης των ΥΤΧ στη Θεσσαλονίκη. Η δομή παρουσίασης των αποτελεσμάτων ξεκινά περιγράφοντας, ανά τομέα, τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, τις ελλείψεις και προκλήσεις που εντοπίζονται στη Θεσσαλονίκη, ενώ ενσωματώνονται πληροφορίες, βασισμένες στα συμπεράσματα δευτερογενούς έρευνας και συνεντεύξεων ανά τομέα. Στη συνέχεια, διατυπώνονται ανάγκες και συστάσεις για την ένταξη των ΥΤΧ στη Θεσσαλονίκη. Τέλος, διατυπώνονται ένα γενικό συμπέρασμα και ξεχωριστά συμπεράσματα για καθέναν από τους τομείς.

Υγειονομική περίθαλψη

Καλές πρακτικές. Όλοι οι τοπικοί φορείς που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις για την υγειονομική περίθαλψη και την κοινωνική φροντίδα (PRAKSIS, ARSIS, Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Solidarity Now, Γιατροί του Κόσμου (Médecins du Monde), Ελληνικό Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ), Δήμος Θεσσαλονίκης, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Φύλου) οργανώνουν τις ακόλουθες καλές πρακτικές: (i) ενεργούν ως σημεία πρώτης επαφής για την υγειονομική περίθαλψη και την κοινωνική φροντίδα και στη συνέχεια παραπέμπουν, εάν χρειαστεί, ιδιαίτερα ευάλωτα άτομα ή οικογένειες (π.χ. περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας), (ii) παρέχουν πρωτοβάθμια περίθαλψη και υπηρεσίες ψυχολογικών πρώτων βοηθειών σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) και Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων και Μεταναστών (ΚΦΠΜ), καθώς και εξατομικευμένη υγειονομική περίθαλψη και ψυχοκοινωνική υποστήριξη στα διαμερίσματα της πόλης που διατίθενται σε ΥΤΧ (σε συνεργασία με άλλες ΜΚΟ), (iii) διοργανώνουν ενημερωτικές συνεδρίες σχετικά με τα δικαιώματα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο ως προς τη λήψη υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (είτε μέσω του κράτους είτε μέσω των ΜΚΟ) στη Θεσσαλονίκη και εξηγούν τις σχετικές διαδικασίες, (iv) διοργανώνουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης και ακτιβιστικές πρωτοβουλίες για να πιέσουν τις αρχές να αντιμετωπίσουν τα υφιστάμενα κενά στην παροχή πρωτοβάθμιας υγείας, ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης. Επιπλέον, συνδράμουν ειδικά, όταν οι ΥΤΧ υποβάλλουν αίτηση για τον Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) για να αρθούν γραφειοκρατικές καθυστερήσεις που συνεπάγεται αυτή η διαδικασία, ούτως ώστε να διευκολυνθεί η πορεία για εμβολιασμούς, συνταγογράφηση κλπ., καθώς και η έκδοση του ΑΦΜ (Αριθμός Φορολογικού Μητρώου), προκειμένου να αποκτηθεί νόμιμη άδεια εργασίας, (v) διοργανώνουν

εκπαιδευτικά σεμινάρια σχετικά με την απόκτηση γνώσεων πολιτιστικής επάρκειας των επαγγελματιών υγείας, σε σχέση με τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, (vi) μεταφράζουν τις ιστοσελίδες των οργανισμών (όχι μόνο στα αγγλικά και στα ελληνικά, αλλά και σε άλλες γλώσσες), καθώς και επίσημα έγγραφα σχετικά με την υγειονομική περίθαλψη και την κοινωνική φροντίδα (π.χ. Βιβλιάριο Υγείας Παιδιού). Η μετάφραση του βιβλιαρίου υγείας παιδιού είναι μια καλή πρακτική όσον αφορά την ένταξη των ΥΤΧ στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, όπως δήλωσε εκπρόσωπος διεθνούς οργανισμού: «[...] είναι πραγματικά ένα εργαλείο ένταξης γιατί ο γονιός θα μπορεί να παρακολουθεί τι είναι αυτό ακριβώς που του γράφει και του σημειώνει ο γιατρός στο βιβλιάριο του παιδιού του».

Όλοι οι ΥΤΧ που πήραν μέρος στις συνεντεύξεις υπογράμμισαν σαφώς ότι διάφορες εθνικές ή διεθνείς ΜΚΟ, τους βοήθησαν στα πρώτα βήματα προσπάθειας ένταξής τους στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, όπως περιγράφεται παρακάτω:

«Από την Αθήνα που ήμασταν, ήρθαμε στη Θεσσαλονίκη. Μια κοπέλα στην PRAKSIS που ήταν πρόσωπο αναφοράς στο πρόγραμμα REACT μας βοήθησε πολύ, και πήγαμε μαζί στο νοσοκομείο, όλα πήγαν καλά με τη διαδικασία».

Επιπλέον, δύο ΥΤΧ αναφέρθηκαν στην ουσιαστική βοήθεια που έλαβαν από έναν διερμηνέα μιας ΜΚΟ, ο οποίος τους συνόδευσε μια φορά στο νοσοκομείο. Κατά τη διάρκεια των τακτικών επισκέψεών του στο νοσοκομείο, ο διερμηνέας τους βοήθησε επίσης στην επαφή τους με το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Από την ανάλυση των απόψεων των ΥΤΧ, προκύπτει ότι οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις και το προσωπικό τους (διερμηνείς, δικηγόροι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι) συνέβαλαν σημαντικά στην πρόσβασή τους στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής πρόνοιας. Έξι από τους οκτώ συμμετέχοντες σημείωσαν ότι το προσωπικό από τις οργανώσεις αυτές τους βοήθησε αναμφισβήτητα.

Εστιάζοντας στις ευάλωτες ομάδες, μια συγκεκριμένη καλή πρακτική που οργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από μια ΜΚΟ, είναι το «Child Friendly Space», όπου οι μητέρες μπορούν να φέρουν τα παιδιά τους για να παίξουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον και να συμβουλευτούν έναν σύμβουλο θηλασμού. Επιπλέον, μια άλλη πρόσφατη καλή πρακτική επικεντρώνεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους. Όπως αναφέρθηκε από ένα συνεντευξιζόμενο: «Πρόσφατα δημιουργήθηκε και ένα πρόγραμμα ιατρικής βοήθειας σε δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, σε δομές που βρίσκονται και στη Θεσσαλονίκη και σε διάφορες άλλες περιοχές της Ελλάδας. Με ιατρικά κλιμάκια γίνονται επισκέψεις με σκοπό την

παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και φαρμακευτικής περίθαλψης και ειδικότερα τη διεκπεραίωση ενεργειών για θέματα υγείας των ασυνόδευτων ανηλίκων».

Από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους φορέων και με τους ΥΤΧ προέκυψε ότι οι ΥΤΧ μαθαίνουν πως να προσεγγίσουν τις υπηρεσίες από στόμα σε στόμα (κυρίως ρωτώντας άλλους στην κοινότητα), αλλά και μέσω παραπομπών από τις ΜΚΟ. Στα ΚΥΤ/ΚΦΠΜ είναι εύκολο για τους ΥΤΧ να βρουν τις υπηρεσίες οι ίδιοι. Ένας εκπρόσωπος μιας ΜΚΟ δήλωσε ότι υπάρχει συγκεκριμένη μέθοδος παραπομπής την οποία χρησιμοποιούν οι οργανώσεις: Δεν ξεκινούν πάντα από την αρχή με ένα περιστατικό, αλλά χρησιμοποιούν ένα έντυπο παραπομπής αφού έχει πρώτα ενημερωθεί ο ΥΤΧ. Εάν διαπιστωθεί ότι πρόκειται για δύσκολη περίπτωση, τότε θα λάβει χώρα μια συνάντηση με έναν/μία συνάδελφο από άλλη ΜΚΟ. Η χρήση αυτών των φορμών παραπομπής και η ύπαρξη αυτής της μεθόδου, μπορεί να θεωρηθεί καλή πρακτική.

Πέντε από τους οκτώ εκπροσώπους φορέων μίλησαν πολύ θετικά για τις συνεχιζόμενες συνεργασίες στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής μέριμνας των ΥΤΧ και ήταν αισιόδοξοι για τη συνεργασία που σχετίζεται με την ένταξη στη Θεσσαλονίκη. Χαρακτηριστικά, δύο εκπρόσωποι στον τομέα της κοινωνικής μέριμνας διατύπωσαν τις ακόλουθες παρατηρήσεις: «Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αρνείται να κάνει συμφωνία με 500 εταιρούς, οπότε κάνει συμφωνητικό μόνο με το Δήμο Θεσσαλονίκης. Μετά ο Δήμος Θεσσαλονίκης κάνει το δικό του συμφωνητικό με όλους τους υπόλοιπους εταιρούς... είναι η ΧΑΝΘ -που συνεργάζεται μαζί μας και με πάρα πολύ καλά αποτελέσματα και είναι και όλες οι ΜΚΟ της πόλης που ούτως ή άλλως ήταν συνεργάτες μας σε διάφορα προγράμματα μέχρι τώρα για ευάλωτες ομάδες. Απλώς η κουλτούρα της διοίκησης είναι πολύ διαφορετική στον καθένα [...] Αυτό για το οποίο εγώ καμαρώνω είναι ότι οι άνθρωποι και τα στελέχη που συνεργαζόμαστε σ' ένα τραπέζι πέρα από τη πρωτοβουλία διοικήσεων να τα κάνουν αυτά, έχουν όλοι πολύ θετική διάθεση για συνεργασία και για να καλύψουμε τις αδυναμίες μας γιατί αδυναμίες υπάρχουνε, προβλήματα υπάρχουνε, απλώς έχουμε όλοι πάρα πολύ καλή διάθεση να εναρμονίσουμε και μας αφορά αυτή η εξέλιξη. Δηλαδή μας αφορά και σαν κουλτούρα της πόλης. Η κοινωνία των πολιτών να 'ναι σε συνεργασία με τους δημόσιους φορείς και καμαρώνω που κάνουμε τόσο σημαντικά βήματα με την κοινωνία των πολιτών. Πριν μερικά χρόνια δεν θα διανοούνταν καν δημόσιος υπάλληλος να συνεργάζεται με τις ΜΚΟ [...] έχει επιτευχθεί πρόοδος [...] με πολύ μικρά βηματάκια, και με πάρα πολύ δουλειά σκληρή από συγκεκριμένους ανθρώπους, που όχι μόνο το εμπνέονται αλλά και το πιστεύουνε [...]».

«[...] Υπάρχουν τώρα μερικοί ενδιαφερόμενοι φορείς, άλλες ΜΚΟ με τις οποίες έχουμε καλή επικοινωνία, παρότι έχουμε διαφωνήσει στο παρελθόν. Όμως, καθώς η Θεσσαλονίκη είναι πολύ μικρότερη σε σύγκριση με την Αθήνα, υπάρχουν μερικά δίκτυα συνεργασιών που έχουν διαμορφωθεί λίγο πιο εύκολα και οι συνάδελφοι προσπαθούν να αλληλοϋποστηρίζονται και να αλληλοενημερώνονται σχετικά με τις αλλαγές στη νομοθεσία και τις σχετικές πολιτικές που συνεχίζουν να αλλάζουν διαρκώς [...]».

Εκπρόσωποι μιας διεθνούς και μιας τοπικής ΜΚΟ για την υγειονομική περίθαλψη, μίλησαν θετικά για τη συνεργασία τους με τον Δήμο Θεσσαλονίκης και Δήμους της ευρύτερης περιφέρειας. Σημείωσαν επίσης την ευχέρεια επικοινωνίας που έχουν με τους Δήμους, σε αντίθεση με τους φορείς του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ). Η ακόλουθη άποψη είναι ενδεικτική: «Οι τοπικές αρχές είναι πολύ δραστήριες όσον αφορά το να βοηθήσουν τους ανθρώπους να ενσωματωθούν [...] Έτσι, θα πω ότι τα πράγματα είναι πολύ πιο εύκολα όταν έχεις να κάνεις με τις τοπικές αρχές, δηλαδή τους Δήμους, παρά με το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) και τα κέντρα πρωτοβάθμιας υγείας, που οι τρόποι με τους οποίους λειτουργούν δεν είναι τόσο ευέλικτοι. Για παράδειγμα, σε επίπεδο δήμου, κάποιος μπορεί να κάνει τηλεφωνική κλήση και να βρει γρήγορα έναν γιατρό εάν υπάρχει έκτακτη ανάγκη. Έτσι υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία».

Όσον αφορά τις συνεργασίες με τους εθελοντές, πέντε από τους οκτώ εκπροσώπους φορέων μίλησαν πολύ θετικά για τη συμμετοχή των εθελοντών σε προγράμματα ένταξης των ΥΤΧ. Δύο εκπρόσωποι φορέων, ένας απασχολούμενος στην υγειονομική περίθαλψη και ένας στην κοινωνική μέριμνα, ανέφεραν τη βραχυπρόθεσμη συμμετοχή και συνδρομή των εθελοντών, υποστηρίζοντας πως παρά το γεγονός ότι η βοήθειά τους είναι πραγματική και πολύτιμη, είναι αποσπασματική και περιστασιακή, ανάλογα με τον αριθμό των αφίξεων ΥΤΧ και τις ιδιαίτερες ανάγκες που έχουν κάθε φορά. Ένας ειδικός σε θέματα κοινωνικής μέριμνας είχε διαφορετική άποψη όσον αφορά τη χρήση των εθελοντών. Όπως επισήμανε: «Αυτή τη στιγμή οι κοινωνικές και νομικές μας υπηρεσίες, δηλαδή οι σταθερές μας υπηρεσίες, δεν περιλαμβάνουν εθελοντές. Συμμετέχουν κυρίως στην υποδοχή και ενίοτε στη συνοδεία ενός δικαιούχου σε άλλες υπηρεσίες».

Προκλήσεις και ελλείψεις. Η οικονομική κρίση επηρέασε ιδιαίτερα την οικονομία της Ελλάδας με αποτέλεσμα να εμφανιστούν σοβαρές ελλείψεις σε ιατρικό προσωπικό, σε διερμηνείς, σε φάρμακα και ιατρικό εξοπλισμό και δυσκολία πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για τους ΥΤΧ, καθώς οι ιατρικές εξετάσεις δεν είναι πάντοτε δωρεάν.^{2,21} Η πολιτική ένταξης είναι μετέωρη αφού η χώρα

εξακολουθεί να βρίσκεται σε επίπεδο έκτακτης ανάγκης.^{2,27} Οι ΥΤΧ επεσήμαναν ότι το σύστημα υγείας, στο σύνολο του είναι προβληματικό, όσον αφορά την πρόσβασή τους σε αυτό. Τα γραφειοκρατικά και γλωσσικά εμπόδια, η έλλειψη εγκαθιδρυμένης διερμηνείας εντός των κρατικών νοσοκομείων, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες που επιδεινώνουν το πρόβλημα. Επιπλέον, τέσσερις στους οκτώ ΥΤΧ τόνισαν την ανάγκη βελτίωσης του συστήματος προγραμματισμού ιατρικών ραντεβού, αφού αναγκάζει τους ασθενείς όλης της χώρας σε μακρόχρονη αναμονή προκειμένου να επισκεφθούν έναν γιατρό. Για παράδειγμα: «Θέλω να πω κλείνεις ένα ραντεβού στο νοσοκομείο και μπορεί να πάρει 4-5 μήνες, αυτό είναι πολύς καιρός, κάποιος που είναι άρρωστος για 5 μήνες μπορεί να πεθάνει στο μεταξύ. Αυτό είναι πρόβλημα. Πιστεύω λοιπόν ότι οι υπηρεσίες πρέπει να βελτιωθούν ειδικά για πληθυσμούς όπως παιδιά και έγκυες».

Πέντε από τους οκτώ τοπικούς εκπροσώπους φορέων επεσήμαναν την ανάγκη απασχόλησης περισσότερων διερμηνέων στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής μέριμνας. Τα λόγια ενός εκπροσώπου ΜΚΟ στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης τονίζουν την ανάγκη ενίσχυσης της διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης στον τομέα ιατρικής περίθαλψης αλλά και στη δημιουργία σεμιναρίων που θα στοχεύει στην κατάρτιση των επαγγελματιών υγείας σε θέματα ευάλωτων πληθυσμών και σε θέματα ένταξης θρησκευτικών μειονοτήτων στην ελληνική κοινωνία: «[...] Εμείς, προσωπικό και στελέχη, προσπαθούμε διαρκώς να επικαιροποιούμε τις γνώσεις μας. Κάνουμε συστηματικές συναντήσεις και με έξω φορείς αλλά και μεταξύ μας ώστε να ενημερωθούμε σχετικά με αλλαγές στη νομοθεσία κλπ. Αλλά είναι σημαντικό να είμαστε ενημερωμένοι και για συγκεκριμένα θέματα, π.χ. σχετικά με τη διερμηνεία, πώς λαμβάνουν χώρα οι υπηρεσίες, πώς συνεργάζονται οι διάφοροι επαγγελματίες έτσι ώστε να βελτιώνεται η παροχή υπηρεσιών».

Επιπλέον, δύο εκπρόσωποι οργανώσεων υγειονομικής περίθαλψης, μιας κρατικής και μιας ΜΚΟ, επεσήμαναν συγκεκριμένα κενά που συχνά παρουσιάζονται στον κλάδο της υγείας. Ο εκπρόσωπος της ΜΚΟ ανέφερε τις ελλείψεις σε φαρμακευτικό υλικό, στα εμβόλια και στις ιατρικές εξετάσεις, (ιδιαίτερα τις προγεννητικές). Ο εκπρόσωπος της κρατικής οργάνωσης, από την άλλη πλευρά, σημείωσε ότι κατά περιόδους, ο κατάλογος των δικαιούχων για εμβολισμό, πρέπει να ενημερώνεται ταχύτερα από το Υπουργείο Υγείας, ώστε οι εμβολιασμοί να παραδίδονται αμέσως στα ΚΥΤ/ΚΦΠΜ. Όσον αφορά τα μέτρα κατά των διακρίσεων στα νοσοκομεία, επισημάνθηκε από έναν εκπρόσωπο ΜΚΟ, ότι παρόλο που στην Ελλάδα υπάρχει νομοθεσία κατά των διακρίσεων, εξακολουθούν να υπάρχουν πρακτικά

προβλήματα, όπως η έλλειψη ενημέρωσης για τις υπάρχουσες πολιτικές ή η περιορισμένη κοινωνική στήριξη. Όπως σημειώθηκε: «Σε θεωρητικό επίπεδο, σε κάθε νοσοκομείο υπάρχει ένα γραφείο για τα δικαιώματα των ανθρώπων στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, κάτι που πιστεύω ότι ούτε καν οι Έλληνες πολίτες γνωρίζουν. Προκειμένου να γίνει αυτό αποτελεσματικό, δεν πρέπει να υπάρχει μόνο κάποια επιγραφή στα ελληνικά αλλά και σε άλλες γλώσσες επίσης και κάτι σαν μια φωτεινή επιγραφή καθώς εισέρχεται κανείς στο νοσοκομείο, ώστε να επισημαίνεται ότι «αν έχετε πρόβλημα είμαστε εδώ για να βοηθήσουμε». Πιστεύω, λοιπόν, ότι υπάρχουν επίσημες παρεμβάσεις για την καταπολέμηση των διακρίσεων, αλλά σε θεωρητικό επίπεδο [...]».

Επιπλέον, δύο συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν τη σημαντική ανάγκη ενίσχυσης του αριθμού των διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών στο πλαίσιο του ΕΣΥ και των υπηρεσιών κοινωνικής μέριμνας. Ο ένας εκ των δύο ανέφερε το εξής: «Ένα άλλο πράγμα που χρήζει βελτίωσης είναι να έχουν διερμηνείς στα νοσοκομεία για γλώσσες όπως τα Φαρσί, καθώς υπάρχει έλλειψη για τα Φαρσί, ενώ υπάρχουν πολλοί περισσότεροι διερμηνείς για τα αραβικά [...]».

Ένα ακόμη πρόβλημα που επισημάνθηκε από τους ΥΤΧ είναι το ζήτημα της ιθαγένειας, καθώς αποτελεί προϋπόθεση για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων ενός ατόμου· όχι μόνο το δικαίωμα στην υγεία αλλά και το δικαίωμα στην εκπαίδευση και την εργασία. Όπως αναφέρθηκε από έναν ΥΤΧ: «Η κόρη μου έχει άδεια παραμονής, εγώ έχω επίσης άδεια εργασίας, αλλά για να έχει οφέλη εκείνη χρειάζεται να έχει την ιθαγένεια. Για να το πω απλά, το παιδί μου δεν έχει δικαίωμα στην κοινωνική μέριμνα, παρόλο που έχει σοβαρό πρόβλημα υγείας».

Έξι ΥΤΧ ανέφεραν ότι δεν γνώριζαν την ύπαρξη μέτρων καταπολέμησης των διακρίσεων στη Θεσσαλονίκη στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής μέριμνας. Επιπλέον, δύο συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν τη σημασία ενός καλύτερου κοινωνικοοικονομικού κλίματος, προκειμένου οι άνθρωποι να ζουν αρμονικά μεταξύ και να μην πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης.

Ανάγκες και συστάσεις. Για να ενισχυθεί η πρόσβαση και η συμμετοχή των ΥΤΧ στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, είναι απαραίτητη η παροχή ξεκάθαρων πληροφοριών (π.χ. μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ενημέρωσης) σχετικά με το εθνικό σύστημα υγείας και τις υπηρεσίες υγείας. Για την ένταξη των ΥΤΧ στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, είναι αναγκαία η κατάρτιση και η (ηλεκτρονική) πληροφόρηση των επαγγελματιών του τομέα της υγείας σχετικά με την παροχή υγειονομικής περίθαλψης λαμβάνοντας υπόψη πολυπολιτισμικά στοιχεία.

Τέσσερις στους οκτώ εκπροσώπους φορέων, ανέδειξαν την ανάγκη για περαιτέρω κατάρτιση, ώστε οι επαγγελματίες υγείας να αναπτύξουν εξειδίκευση σε συγκεκριμένα θέματα που έχουν αντίκτυπο στους ΥΤΧ και στην ένταξή τους. Οι εν λόγω συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι τα πρόσθετα σεμινάρια και τα εργαστήρια που παρακολουθούσαν και η κατάρτιση η οποία έλαβαν σχετικά με διάφορα θέματα (π.χ. ψυχικό τραύμα των πρόσφατα αφιχθέντων ΥΤΧ, ιδίως επιζώντων βασανιστηρίων, μέτρα πρόληψης και υγιεινής) υπήρξαν πολύτιμα. Ωστόσο, χρειάζεται πιο εξειδικευμένη και συνεχής κατάρτιση (π.χ. στις ανάγκες φροντίδας ομάδων όπως των παιδιών με αναπηρίες, των χρηστών ναρκωτικών κλπ.). Τα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους επαγγελματίες υγείας και οι εκπαιδευτικές συνεδρίες για τους εκπαιδευτές, είναι σημαντικό να είναι προσβάσιμα από μια ευρύτερη ομάδα επαγγελματιών. Επιπλέον, είναι σημαντική η ηλεκτρονική πληροφόρηση των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την παροχή φροντίδας ευάλωτων πληθυσμών, και η αντιμετώπιση γλωσσικών και μαθησιακών δυσκολιών που συχνά αντιμετωπίζει ένας αριθμός ΥΤΧ. Επιπρόσθετα, είναι απαραίτητη η απασχόληση περισσότερων διερμηνέων ώστε να ξεπεραστούν τα γλωσσικά εμπόδια ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία μεταξύ του ιατρού και των ΥΤΧ. Ως προς το τελευταίο, οι ΥΤΧ ανέφεραν για παράδειγμα, ότι είναι αναγκαίο να υπάρξουν περισσότεροι Φαρσί διερμηνείς στα νοσοκομεία. Η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση (πρόσωπο με πρόσωπο και μέσω τηλεδιάσκεψης) έχει ως στόχο να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των ΥΤΧ και των επαγγελματιών υγείας. Συγκεκριμένα, η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση μέσω τηλεδιάσκεψης ή μέσω τηλεφώνου είναι χαμηλού κόστους και συνδράμει σε μια ουσιαστικότερη ιατρική συμβουλευτική και γνωμάτευση.

Οι ολιστικές υπηρεσίες χαμηλού κόστους, οι οποίες εφαρμόζουν πολιτική «ανοικτής θύρας» και συνδυάζουν την παροχή κοινωνικής μέριμνας, υγειονομικής περίθαλψης και άλλων υπηρεσιών, είναι σημαντικές. Ειδικότερα, οι κινητές μονάδες μπορούν να συνδράμουν στη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΥΤΧ σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων, όπως είναι οι άστεγοι ΥΤΧ. Οι ιατρικές συνεδρίες για τις γυναίκες, όπως εβδομαδιαίες συνεδρίες με την παρουσία μαίας, θα μπορούσαν να είναι εξίσου χρήσιμες. Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η σύσταση δικτύων ειδικών στον τομέα της υγείας που να διευκολύνουν τους επαγγελματίες υγείας να μοιραστούν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους, συζητώντας τις περιπτώσεις που έχουν παρουσιάσει δυσκολίες. Τέλος, είναι απαραίτητη η σύσταση παροχής πληροφοριών σχετικά με τον αντιρατσιστικό νόμο, ώστε ο τελευταίος να εφαρμόζονται στην πράξη.

Επίσης, οι μισοί από τους συνεντευξιζόμενους εκπροσώπους των τοπικών φορέων, αναγνώρισαν ότι χρειάζονται

περαιτέρω κατάρτιση για την ανάπτυξη εξειδίκευσης σε συγκεκριμένα ζητήματα που επηρεάζουν τους ΥΤΧ και την ένταξή τους. Τρεις ΥΤΧ επιβεβαίωσαν την ανάγκη αυτή, συζητώντας τη σημασία της βελτίωσης των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής μέριμνας για ευάλωτους πληθυσμούς μεταξύ των ΥΤΧ, όπως παιδιά, έγκυες γυναίκες και άτομα χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Το ζήτημα της έλλειψης στέγης επισημάνθηκε, επίσης, από έναν ΥΤΧ και μερικοί εκπρόσωποι τοπικών φορέων ανέφεραν ότι η ανεπάρκεια του Συστήματος Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας ως προς την αντιμετώπιση των αναγκών των νέων πληθυσμών, γίνεται εμφανής όταν πρόκειται για την υγειονομική περίθαλψη των ΥΤΧ που μετακινούνται ή είναι άστεγοι. Οι απόψεις των εμπλεκόμενων στην υγεία και την κοινωνική φροντίδα φαίνονταν να είναι σύμφωνες με τις απόψεις των ΥΤΧ σχετικά με ορισμένα θέματα, όπως οι ελλείψεις των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής φροντίδας και οι συνεχιζόμενες ανάγκες σχετικά με την ένταξη των ΥΤΧ.

Αγορά εργασίας

Καλές πρακτικές. Ο κλάδος της εργασίας και της απασχόλησης αφορά εξίσου τους ΥΤΧ, καθώς η ενταξιακή διαδικασία φαντάζει αδύνατη χωρίς την εξασφάλιση ίσων αλλά και αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας στη χώρα. Μια καλή πρακτική στη Θεσσαλονίκη θεωρήθηκε η υπηρεσία εργασιακής συμβουλευτικής που προσφέρει η ΜΚΟ Solidarity Now (παράρτημα Θεσσαλονίκης) και στα δύο της κέντρα: το Κέντρο Αλληλεγγύης Θεσσαλονίκης, το οποίο είναι ανοιχτό για όλους - πρόσφυγες, μετανάστες και Έλληνες - και το Κέντρο Υποστήριξης Προσφύγων, το οποίο επικεντρώνεται στους πρόσφυγες και «είναι ανοιχτό σε όσους χρειάζονται ενημέρωση ή συμβουλευτική, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του κάθε ατόμου». Οι ενδιαφερόμενοι απευθύνονται στην υπηρεσία και συντάσσεται το βιογραφικό τους βάσει των δεξιοτήτων τους και της προϋπηρεσίας τους. Έπειτα, συζητούνται τρόποι αναζήτησης εργασίας, όπως, με ποιον τρόπο μπορεί να αξιοποιηθεί το βιογραφικό τους για την εύρεση απασχόλησης είτε αυτοβούλως είτε με τη βοήθεια του διαδικτύου. Επιπρόσθετα, δεδομένης της σπουδαιότητας της γνώσης της ελληνικής γλώσσας, η ΜΚΟ παραπέμπει τους ΥΤΧ σε μαθήματα ελληνικών στις υπηρεσίες της, ή σε άλλους οργανισμούς και φορείς. Παρέχεται επίσης η δυνατότητα διαμεσολάβησης, όπου, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επισκεφθούν την υπηρεσία εργασίας, και οι εργασιακοί σύμβουλοι να εντοπίσουν αγγελίες εργασίας που ταιριάζουν με το προφίλ των ενδιαφερομένων. Στη συνέχεια, ο εργασιακός σύμβουλος μπορεί να επικοινωνήσει με τον εργοδότη της αγγελίας ή να βοηθήσει τους

ενδιαφερόμενους να υποβάλλουν το βιογραφικό τους. Ένας εκπρόσωπος μιας ΜΚΟ τόνισε: «Ομαδικές συνεδρίες και ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του εργαζομένου» έχουν λάβει χώρα, κυρίως από συνάδελφό μας στο άλλο κέντρο, μαζί με ορισμένες εκδηλώσεις που άπτονται της επιχειρηματικότητας και της συνεργασίας μετά από αίτημα κάποιων ατόμων που σκέφτονταν να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Επιπλέον ομάδες συμβουλευτικής υποστήριξης και αυτογνωσίας δημιουργήθηκαν από το Κέντρο Υποστήριξης Προσφύγων από τη στιγμή που νεαρά άτομα σε ηλικία επιθυμούσαν να εργαστούν. Η υπηρεσία εργασιακής συμβουλευτικής είναι σημαντική καθώς προσφέρει ένα σημείο αναφοράς για ενημέρωση και καθοδήγηση για άτομα που αναζητούν εργασία. Όταν βρεθεί μια δουλειά, προσφέρεται υποστήριξη σχετικά με διαδικαστικά θέματα όπως την έκδοση ΑΜΚΑ ή το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού, το οποίο μπορεί να ενέχει δυσκολίες. Αν προκύψουν άλλα ζητήματα, άλλες ερωτήσεις κτλ., αυτό το άτομο μπορεί να βρει υποστήριξη. Επομένως υπάρχει μια σχέση, μια συνεργασία και ένα σημείο αναφοράς για αυτά τα άτομα που δεν θα μπορούσαν να ενημερωθούν με άλλο τρόπο, για ευκαιρίες εργασίας».

Μια ακόμη καλή πρακτική που αναφέρθηκε, αφορά τα σεμινάρια κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Τα σεμινάρια αυτά προσφέρουν στους ΥΤΧ τη δυνατότητα να αποκτήσουν ορισμένες δεξιότητες, να συνεργαστούν με άλλα άτομα και να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Οι ΥΤΧ επεσήμαναν ότι έχουν λάβει αρκετή βοήθεια από τις οργανώσεις αλλά και από Έλληνες πολίτες κατά τη διαδικασία ίδρυσης της επιχείρησής τους.

Εργασιακή συμβουλευτική για μετανάστες και πρόσφυγες, όπως και για Έλληνες πολίτες παρέχεται από τη ΜΚΟ PRAKSIS (παράρτημα Θεσσαλονίκης) από το 2008. Από το 2018, παρέχουν εργασιακή συμβουλευτική σε ΥΤΧ που φιλοξενούν και σε εξαιρετικές περιπτώσεις έχουν προσφέρει τέτοιου είδους υπηρεσίες σε άτομα άλλων δομών φιλοξενίας. Εκτός από εργασιακή συμβουλευτική, προσφέρονται και άλλες παροχές, όπως εισιτήρια δημόσιας συγκοινωνίας, προπληρωμένες τηλεκάρτες και κάρτες κινητής τηλεφωνίας για τη διευκόλυνση των ΥΤΧ στην προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας.

Επιπλέον, εκπρόσωποι των ΜΚΟ συνοδεύουν άτομα για να τους διευκολύνουν στην έκδοση ΑΦΜ, ΑΜΚΑ και κάρτας ανεργίας, και συνεργάζονται απευθείας με το νομικό τμήμα στέλνοντας επιστολές και αιτήσεις σε διάφορα Υπουργεία για να διευθετήσουν την επίλυση τυχόν προβλημάτων. Έτσι, όταν ένας ΥΤΧ επισκέπτεται τη ΜΚΟ, προγραμματίζεται μια συνάντηση, στην οποία εξετάζεται το επίπεδο εκπαίδευσης, η εργασιακή εμπειρία, οι δεξιότητες, προετοιμάζεται το βιογραφικό τους και ξεκινά η ανεύρεση εργασίας, είτε μέσα

από αγγελίες είτε μέσω επαφής με εργοδότες, εκ μέρους των υποψηφίων.

Ένας εκπρόσωπος ΜΚΟ επεσήμανε ότι βασικός στόχος της εργασιακής συμβουλευτικής δεν είναι να βρει ο σύμβουλος εργασία στους ΥΤΧ, αλλά να δείξει τον τρόπο στους ΥΤΧ, ώστε να μπορούν οι ίδιοι να αναζητούν αυτόνομα εργασία. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι ΥΤΧ ανέφεραν ότι για να βρουν εργασία στη Θεσσαλονίκη, έλαβαν βοήθεια από ΜΚΟ και από άτυπα δίκτυα φίλων και οικείων. Τρεις ΥΤΧ περιέγραψαν την πληροφόρηση που προσφέρουν οι ΜΚΟ ως θετική, ιδιαίτερα σε σχέση με τη γνώση της ελληνικής γλώσσας αλλά και τις επαφές με εργοδότες. Εντούτοις, οι συνεντευξιαζόμενοι επιμένουν στη λειτουργία περισσότερων ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ προσφέρουν πολύτιμη και χρήσιμη βοήθεια και υποστήριξη σε νομικά ζητήματα καθώς και διευκόλυνση της πρόσβασης των ΥΤΧ στην εκπαίδευση. Ένας άλλος ΥΤΧ δήλωσε ότι χάρη στις ΜΚΟ «έχουν κάποιον στον οποίο μπορούν να στραφούν».

Αναφέρθηκε μια ακόμη καλή πρακτική στη Θεσσαλονίκη, το πρόγραμμα με το όνομα «Back to work». Στόχος του προγράμματος ήταν η εκπαίδευση όλων των συμβούλων εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να μπορέσουν να συναντήσουν και να συμβουλευθούν ορθά τους ΥΤΧ, τους μετανάστες, τους οικονομικούς μετανάστες, τους πρόσφυγες ή ανθρώπους με ανεπαρκή εκπαίδευση.

Η χαρτογράφηση των υπηρεσιών για τους ΥΤΧ είναι μέρος του Edumar, ενός προγράμματος που αφορά κυρίως την υπηκοότητα, τις δεξιότητες των πολιτών και την αγωγή του πολίτη. Το πρόγραμμα ασχολείται με τη δραστηριοποίηση και συμμετοχή των πολιτών, ενώ μια από τις ομάδες αναφοράς αποτελείται από ΥΤΧ. Συγκεκριμένα, καταγράφει τα μέρη που επισκέπτονται οι ΥΤΧ για να λάβουν πληροφορίες, τα μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποιούν, για παράδειγμα, τηλέφωνο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το οικογενειακό ή το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον. Με βάση αυτές τις πληροφορίες, μπορεί να δημιουργηθεί ένα πακέτο πληροφοριών και να προωθηθεί σε φορείς που έχουν πρόσβαση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στόχος είναι όλοι αυτοί οι άνθρωποι να λάβουν τη συνδρομή που χρειάζονται και τις πληροφορίες που αναζητούν, χρησιμοποιώντας λέξεις-κλειδιά. Γίνονται ενεργοί μέσα από πιλοτικές δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνται για να διαπιστωθεί πως λειτουργούν ως πάροχοι πληροφοριών. Συγκεκριμένα, δίνουν συνέντευξη και οργανώνονται παρατηρητήρια με σκοπό – ανάλογα το πρόγραμμα - όλες αυτές οι πληροφορίες να φτάσουν στη βάση και να παραχθούν τα κατάλληλα εργαλεία. Ένας αριθμός ΥΤΧ συνεισφέρει ενεργά, δηλαδή, όχι μόνο ως συνεντευξιαζόμενοι, αλλά και ως μεσάζοντες επικοινωνίας στη μεταναστευτική κοινότητα.

Μια άλλη καλή πρακτική είναι το Δίκτυο Υπηρεσιών Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής εργαζομένων και ανέργων του Ινστιτούτου Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (παράρτημα Θεσσαλονίκης), το οποίο διεξάγει έρευνες για την απασχόληση, την κατάρτιση, τη δια βίου μάθηση, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μέσω αυτού του προγράμματος, παρέχεται συμβουλευτική σε εργαζόμενους και ανέργους κάθε ηλικίας. Ένας εκπρόσωπος φορέα, ανέφερε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ότι η οργάνωση έχει συμβουλευτικό, εκπαιδευτικό και ερευνητικό ρόλο και εκπαιδεύει εργαζόμενους. Περαιτέρω, υλοποιήθηκαν δύο προγράμματα για νέους. Τα περισσότερα προγράμματα στόχευαν σε μετανάστες καθώς και σε Έλληνες πολίτες. Τα προγράμματα περιλάμβαναν εκπαίδευση ή κατάρτιση, όπως, κατάρτιση στις νέες τεχνολογίες, επαγγελματική συμβουλευτική για πρόσφυγες, μετανάστες και επαναπατρισθέντες και συνδύαζονταν με προγράμματα του ΟΑΕΔ που υποστήριζαν την αυτοαπασχόληση ή εργοδότες που θα προσελάμβαναν αυτά τα άτομα. Τέλος, οι ίδιες οι ΜΚΟ παραπέμπουν συχνά ΥΤΧ στον ΟΑΕΔ.

Οι ΥΤΧ ανέφεραν ότι έλαβαν πολλές χρήσιμες πληροφορίες ως προς την αγορά εργασίας από τις ΜΚΟ. Οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων, ωστόσο, δήλωσαν ότι οι περισσότεροι ΥΤΧ βασίζονται σε πληροφορίες που μεταφέρονται από στόμα σε στόμα, ακόμη και αν συχνά έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Οι συνεντεύξεις ανέδειξαν ότι αυτές οι δομές εργασιακής συμβουλευτικής λειτουργούν με επαγγελματίες και εθελοντές και ότι γενικά οι ΥΤΧ δεν συμμετέχουν στην οργάνωση αυτών των υπηρεσιών. Σχετικά με συνεργασία, η PRAKSIS συνεργάζεται με τη Solidarity Now, την ARSIS και τους Δήμους. Η ΜΚΟ PRAKSIS έχει συνεργαστεί συγκεκριμένα με το Δήμο Θεσσαλονίκης για πολλά χρόνια. Διαχειρίζονται διάφορα προγράμματα από κοινού και έχουν άμεση συνεργασία. Στόχος τους είναι η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και η ένταξη των προσφύγων.

Αναφέρθηκε από έναν εκπρόσωπο τοπικού φορέα ότι γενικά όλοι οι θεσμοί αρχίζουν να γίνονται πιο ενεργοί προς αυτή την κατεύθυνση. Συγκεκριμένα, η PRAKSIS συνεργάζεται με πολλές δομές της τοπικής κοινωνίας, όπως επίσης στη Θεσσαλονίκη υπάρχουν βιβλιοθήκες, κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, δημοτικά κέντρα, οργανώσεις που παρέχουν συμβουλευτική ή υλική υποστήριξη καθώς και ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ συνεργάζονται για να παραπέμπουν άτομα σε συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα άλλων οργανισμών, όπως, σε προγράμματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα. Συναντήσεις δικτύωσης με συγκεκριμένες οργανώσεις έχουν λάβει χώρα, αλλά από τη στιγμή που οι

ΜΚΟ είναι ενεργές για αρκετά χρόνια στη Θεσσαλονίκη, γνωρίζουν οργανισμούς και οργανώσεις της πόλης, οπότε υπάρχει μια άτυπη δικτύωση. Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι στόχος της δικτύωσης είναι η αλληλοσυμπλήρωση, δηλαδή: «κάντε ορισμένα πράγματα μαζί με άλλα άτομα», όπως τονίστηκε στις συνεντεύξεις. Αναφέρθηκε από έναν εκπρόσωπο τοπικού φορέα ότι υπάρχει μια σημαντική διάδος επικοινωνίας μέσω του Δήμου, αλλά η συνεργασία δεν είναι επίσημη. Λειτουργούν κυρίως βάσει δικτύωσης, μέσω ανθρώπων που γνωρίζουν ή μέσω παρόμοιων οργανώσεων. Επιπρόσθετα, συνεργάζονται με το Δήμο Θεσσαλονίκης, όπου το Γραφείο Ανεύρεσης Εργασίας είναι πολύ κοντά με το γραφείο του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης και έχουν αρκετές παραπομπές.

Σχετικά με τις διακρίσεις στην αγορά εργασίας, αναφέρθηκε από εκπροσώπους τοπικών φορέων ότι κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους βρήκαν απασχόληση περισσότεροι άνθρωποι, αλλά αυτό ήταν αποτέλεσμα διάφορων παραγόντων. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναφέρθηκε ότι οι εργοδότες δεν είναι προκατειλημμένοι εναντίον των ΥΤΧ και γενικά επιδεικνύουν μια θετική και επικοινωνιακή συμπεριφορά, όταν διαπιστώνουν ότι ο ΥΤΧ έχει τις απαιτούμενες ικανότητες. Μια καλή πρακτική, ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα στην αγορά εργασίας, είναι η απευθείας παραπομπή των ΥΤΧ σε επιχειρήσεις και εργοδότες. Ειδικότερα, προτείνουν στους εργοδότες την πρόσληψη συγκεκριμένων ΥΤΧ, οι οποίοι είναι συνεργάσιμοι, αξιόπιστοι και συνεπείς στα ραντεβού τους. Η ακόλουθη δήλωση εκπροσώπου ΜΚΟ είναι χαρακτηριστική: «Αυτό φαίνεται να επηρεάζει τους εργοδότες, να τους κάνει πιο ανοιχτούς, να δείχνουν εμπιστοσύνη. Πιστεύω ότι όλα τα εμπόδια μπορούν να ξεπεραστούν μέσω των ανθρώπινων σχέσεων, διότι έχεις την ευκαιρία να γνωρίσεις τον άνθρωπο».

Αναφορικά με τη λήψη μέτρων που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των διακρίσεων στη Θεσσαλονίκη, σημειώθηκε από έναν ΥΤΧ ότι οι ρυθμίσεις που επέφεραν πρόστιμα, είναι αποτελεσματικές.

Προκλήσεις και ελλείψεις. Μια σημαντική πρόκληση σχετικά με την ένταξη των μεταναστών είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα. Οι συνεντεύξεις ανέδειξαν δυσκολίες στην αναζήτηση εργασίας στη Θεσσαλονίκη, εξαιτίας της έλλειψης θέσεων εργασίας ακόμη και χειρωνακτικών εργασιών, όπως, στον τομέα της οικοδομής. Οι ΥΤΧ ανέφεραν ότι γνωρίζουν ότι η δυσκολία ανεύρεσης εργασίας στη Θεσσαλονίκη συνδέεται με το υψηλό ποσοστό ανεργίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Σημαντικές προκλήσεις και εμπόδια που τέθηκαν, είναι οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις καθώς και ο κίνδυνος εκμετάλλευσης των ΥΤΧ

εξαιτίας της έλλειψης γνώσης των δικαιωμάτων τους και των πολύ περιορισμένων θέσεων εργασίας στη Θεσσαλονίκη.

Οι κύριες προκλήσεις που αναφέρθηκαν είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η διαθεσιμότητα θέσεων εργασίας και η έλλειψη εμπιστοσύνης από την πλευρά των εργοδοτών. Οι ΥΤΧ δήλωσαν ότι έχουν περάσει μια «κατάσταση σύγχυσης», μια περίοδο κατά την οποία δεν γνώριζαν σε ποια ΜΚΟ να στραφούν και δεν ήξεραν τίποτα για τις αρμοδιότητες και το έργο των ΜΚΟ. Η έλλειψη ενημέρωσης είναι μια μεγάλη πρόκληση από μόνη της, ειδικά, για τους πρόσφατα αφιχθέντες ΥΤΧ. Αν και ο αριθμός των ΥΤΧ που ωφελούνται των υπηρεσιών έχει αυξηθεί ουσιαστικά, το αρνητικό είναι ότι οι ΜΚΟ αδυνατούν να παρακολουθήσουν τις δράσεις όπως στο παρελθόν, σύμφωνα με όσα ανέφερε ένας εκπρόσωπος ΜΚΟ. Οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων όπως και οι ΥΤΧ επεσήμαναν, επίσης, ότι η μη δυνατότητα γνώσης της ελληνικής γλώσσας, αποτελεί το βασικό εμπόδιο για την ένταξη. Οι τοπικοί φορείς σημείωσαν ότι η διερμηνεία είναι απαραίτητο μέρος των υπηρεσιών εργασιακής συμβουλευτικής, η οποία δεν παρέχεται από τα τρέχοντα προγράμματα. Κατά τη διάρκεια των σεμιναρίων, η παροχή διερμηνείας και μέσω των είναι επίσης μια πρόκληση. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να τονιστεί, βάσει της δήλωσης ενός άλλου εκπροσώπου τοπικού φορέα, ότι το πρόβλημα αναφορικά με την εργασία για τους ΥΤΧ είναι η έλλειψη γνώσης της γλώσσας, έλλειψη που θα μπορούσε να ξεπεραστεί με αργούς ρυθμούς. Επιπρόσθετα, οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων ανέφεραν ότι οι ΥΤΧ φοβούνται την ενεργό συμμετοχή στην ελληνική κοινωνία. Διοικητικά και πρακτικά εμπόδια αποτελούν μια ακόμη πρόκληση. Για παράδειγμα, κάποια άτομα βρήκαν απασχόληση, αλλά δεν μπόρεσαν να ανοίξουν τραπεζικό λογαριασμό, με συνέπεια να μην μπορούν να συμμορφωθούν με τον τρόπο πληρωμής που προβλέπεται από τη νομοθεσία και να χάσουν την εργασία τους. Ένας ΥΤΧ διατύπωσε την εξής πρόκληση: *«αρκετοί έμεναν σε δομές φιλοξενίας, οπότε δεν είχαν διεύθυνση να δηλώσουν και δεν έλαβαν το επίδομα ανεργίας, αν και το δικαιούνταν»*. Επιπλέον: *«Είναι δυνατόν κάποιος να γραφτεί σε σχολείο με την υποβολή προσωπικής δήλωσης παρακολούθησης σε σχολείο εννέα θέσεων στη χώρα του, κάτι που μερικά σχολεία μπορεί να μην το δεχτούν. Ή κάποιος να καταφέρει να ανοίξει λογαριασμό σε μια τράπεζα, ενώ μια άλλη τράπεζα να ζητά και άλλα έγγραφα. Συνεπώς, απαιτείται ένα ενιαίο πεδίο, κάτι να ακολουθείται από όλους και ο κάθε εμπλεκόμενος να είναι ενημερωμένος»*.

Τέθηκε, επίσης, η πρόκληση του τρόπου μετακίνησης για να φτάσει ο ΥΤΧ στην εργασία, αν προσληφθεί. Το γεγονός ότι αρκετά προγράμματα είναι μόνο προσωρινά, αποτελεί άλλη μια πρόκληση σύμφωνα με τους τοπικούς

φορείς. Μια ακόμη σημαντική πρόκληση είναι ότι οι οργανώσεις στερούνται νομικών γνώσεων. Για παράδειγμα, αν μια οργάνωση χρειάζεται πληροφορίες για τα δικαιώματα των ΥΤΧ σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τον τρόπο που μπορούν τώρα οι ΥΤΧ να έχουν αυτή την πρόσβαση, θα πρέπει να έρθει σε επαφή με φορείς στην Αθήνα και να συντονίσει να έρθουν στη Θεσσαλονίκη δικηγόροι, με τη βοήθεια διερμηνέα από την πρωτεύουσα. Αυτή τη στιγμή, η πληροφόρηση σχετικά με το νομικό πλαίσιο είναι ανεπαρκής. Καλύπτεται σπάνια, δε, από την οργάνωση, εκτός αν υπάρξει στο μέλλον κάποιο πρόγραμμα για τη χρηματοδότηση νομικής υπηρεσίας. Η πρόκληση αναφορικά με τη συνεργασία είναι ότι τα υπάρχοντα δίκτυα συνεργασίας είναι άτυπα: η συνεργασία μεταβάλλεται κάθε φορά ανεξάρτητα από το ποιος είναι υπεύθυνος και ποιες δραστηριότητες είναι διαθέσιμες. Συνεπώς, δεν υπάρχουν επίσημες κρατικές δομές για την υποστήριξη του έργου των ΜΚΟ ή δίκτυα συνεργασίας, καθώς οι πιο αποτελεσματικές δομές είναι αποτέλεσμα ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Ανάγκες και συστάσεις. Οι συνεντεύξεις ανέδειξαν την αναγκαιότητα ύπαρξης υπηρεσιών εργασιακής συμβουλευτικής, με σεβασμό στην πολιτισμική ιδιαιτερότητα και ενημέρωση περί των δικαιωμάτων των ΥΤΧ. Ως προς αυτό, προτάθηκε η διεξαγωγή σεμιναρίων για το προσωπικό των οργανώσεων που εργάζεται με ΥΤΧ, αναφορικά με την πολυπολιτισμικότητα και το νομικό πλαίσιο. Ταυτόχρονα, αναδύθηκε η ανάγκη πληρέστερης ενημέρωσης αναφορικά με την ύπαρξη υπηρεσιών εργασιακής συμβουλευτικής και το ρόλο που αυτές μπορούν να διαδραματίσουν. Επιπλέον, η βελτίωση της πληροφόρησης για τα δικαιώματα των ΥΤΧ στην εργασία και στην επιχειρηματικότητα είναι καίριας σημασίας, όπως, και η ενημέρωση για την αγορά εργασίας στην Ελλάδα. Φάνηκε ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένος, οργανωμένος τρόπος διάδοσης της πληροφορίας. Η τοπική κοινωνία μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην ένταξη των ΥΤΧ στην αγορά εργασίας μέσω της ενημέρωσης για την ελληνική αγορά εργασίας, την κινητοποίηση τους και την επαφή τους με τα δικά τους (επαγγελματικά) δίκτυα. Τέλος, οι ΥΤΧ ενημερώνουν ο ένας τον άλλο.

Επιπρόσθετα, οι οργανώσεις οφείλουν να ενημερώνονται καλύτερα για το νομικό πλαίσιο σχετικά με τα εργασιακά δικαιώματα των ΥΤΧ. Είναι, επίσης, απαραίτητη η εξειδικευμένη γνώση, δηλαδή η κατάρτιση των συμβούλων σε διαπολιτισμικά θέματα. Απαιτείται, ακόμη, η πληρέστερη ενημέρωση των εργοδοτών και τεχνογνωσία, όπως, στον τομέα της επιχειρηματικότητας. Από τη στιγμή που οι περισσότεροι ΥΤΧ δεν γνωρίζουν ελληνικά, αφενός είναι σημαντική η οργάνωση περισσότερων μαθημάτων και η δυνατότητα εκμάθησης της γλώσσας μέσω σεμιναρίων

κατάρτιση, αφετέρου, η διαθεσιμότητα διερμηνέων σε υπηρεσίες απασχόλησης, είναι καίριας σημασίας. Επιπρόσθετα, η έρευνα σε Κράτη-Μέλη της ΕΕ ανέδειξε ότι η μερική απασχόληση και ο συνδυασμός επιλογών ως προς την ένταξη (για παράδειγμα, ο συνδυασμός διαφορετικών αυτοτελών ενοτήτων κατάρτισης και/ή ο συνδυασμός εξεύρεσης εργασίας και κατάρτισης), αντί για διαδοχικές προσεγγίσεις στην ένταξη, μπορούν να επιφέρουν αποτελέσματα και να υποστηρίξουν τη συμμετοχή αυτών, παράλληλα με άλλες ασχολίες (όπως η φροντίδα παιδιών).²² Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία,²³⁻²⁵ η γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, περιγράφεται ως το μεγαλύτερο εμπόδιο. Οι αιτούντες άσυλο τείνουν να μαθαίνουν πιο γρήγορα τη γλώσσα, όταν η εξάσκησή τους σε αυτή έχει άμεση εφαρμογή στο πλαίσιο της επαγγελματικής κατάρτισης ή σε εργασιακό περιβάλλον. Επομένως, θα ήταν χρήσιμα να υπάρχουν σεμινάρια γλώσσας μέσα στο εργασιακό περιβάλλον ή σε συνδυασμό με τον εθελοντισμό.

Οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων τόνισαν, επίσης, ότι είναι αναγκαίο να υπάρχουν περισσότερα προγράμματα (επαγγελματικής) κατάρτισης ΥΤΧ, σε σχέση με τα ενδιαφέροντα των ΥΤΧ και τις ανάγκες της αγοράς. Από τη στιγμή που οι δραστηριότητες της ελληνικής αγοράς αναπτύσσονται σε συγκεκριμένους τομείς και υπάρχει λίγη ή μηδενική ανάπτυξη στο βιομηχανικό ή κατασκευαστικό κλάδο, είναι σημαντικό, η επαγγελματική κατάρτιση να είναι προσαρμοσμένη σε συγκεκριμένες ανάγκες της αγοράς εργασίας και τα διαθέσιμα σεμινάρια να αφορούν δεξιότητες σε ζήτηση. Επιπλέον, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα τα μαθήματα επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη, καθώς, αρκετοί ΥΤΧ επέλεξαν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση σε αυτή την περιοχή. Γενικά, η επαγγελματική κατάρτιση και η απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας είναι από τις πιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

Εκδηλώσεις για την επιχειρηματικότητα έχουν οργανωθεί σε ένα κέντρο προσφύγων μιας ΜΚΟ. Μια θετική αλλαγή που αναφέρθηκε από τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων είναι ότι περισσότεροι άνθρωποι βρήκαν εργασία μέσα στον τελευταίο χρόνο. Εντούτοις, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναφέρθηκε ότι η επαγγελματική αποκατάσταση των ΥΤΧ είναι αμφίβολη σε μια πόλη με τόσο υψηλό ποσοστό ανεργίας. Οι ΥΤΧ δήλωσαν επίσης στις συνεντεύξεις ότι η επαφή και η συνδρομή από τις ΜΚΟ, καθώς, και τα άτυπα δίκτυα φίλων και γνωστών ήταν αυτά που συνέβαλαν στην πρόσβαση για εργασία. Τέλος, αρκετοί είναι εκείνοι που έχουν επιλέξει την παράτολμη κίνηση να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση, μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη, ενδεχομένως, δεδομένου του υψηλού ποσοστού ανεργίας στη Θεσσαλονίκη.

Επιπλέον, είναι αναγκαία η ενημέρωση των ΥΤΧ με βασικές πληροφορίες για την ελληνική αγορά εργασίας, καθώς, ο τρόπος εργασίας στη χώρα καταγωγής είναι συχνά διαφορετικός. Οι εκπρόσωποι τοπικών φορέων δήλωσαν ότι είναι, επίσης, σημαντικό για τους ΥΤΧ να μάθουν ελληνικά και τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας. Καλές πρακτικές σε άλλα ευρωπαϊκά Κράτη-Μέλη έχουν δείξει ότι ο συνδυασμός ενός σεμιναρίου ένταξης με εντατική εκπαίδευση μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για την απορρόφηση των ΥΤΧ από την αγορά εργασίας. Στην Ελλάδα, σε γενικό επίπεδο, υπάρχει έλλειψη εξατομικευμένης εργασιακής συμβουλευτικής/επαγγελματικής κατάρτισης βασισμένη στις ανάγκες των ΥΤΧ, αν και οι ΜΚΟ παρέχουν επαγγελματική συμβουλευτική, πληροφόρηση και σεμινάρια. Οι ΥΤΧ πρότειναν τα Κέντρα Επιμόρφωσης να αναπτύξουν πιο δυνατούς και εις βάθος δεσμούς με τους εργοδότες και να πραγματοποιούν την οργάνωση εκπαιδευτικών συνεδριών με Έλληνες εκπαιδευτές και εθελοντές. Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη για περισσότερα γραφεία ΜΚΟ που εξειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς εκπαίδευσης. Αναφέρθηκε, επίσης, ότι οι ΜΚΟ έχουν αναλάβει, προς το παρόν, ένα μεγάλο μέρος της εκπαίδευσης που πρέπει να παρέχεται από το κράτος και επισημάνθηκε η ανάγκη για μεγαλύτερη συμμετοχή της πολιτείας. Η αξιολόγηση των δεξιοτήτων είναι απαραίτητη. Για παράδειγμα, το Εργαλείο Προφίλ Δεξιοτήτων της ΕΕ για ΥΤΧ μπορεί να είναι χρήσιμο για να γνωρίσει κάποιος το άτομο, τις δεξιότητες, τα προσόντα και τις εμπειρίες του.

Συνολικά, οι συνεντεύξεις με εκπροσώπους των τοπικών φορέων έφεραν στην επιφάνεια την ανάγκη μιας ολιστικής προσέγγισης ως προς την ένταξη των ΥΤΧ, η οποία περιλαμβάνει ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων σχετικά με την απασχόληση από την πλευρά των οργανώσεων: συμβουλευτική, νομική υποστήριξη, ψυχολογική υποστήριξη, κοινωνικές υπηρεσίες και γενικά προγράμματα στέγασης προσφύγων καθώς και μερικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Η καθοδήγηση για την υποστήριξη των ΥΤΧ σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας στη Θεσσαλονίκη θα ήταν ένα χρήσιμο μέτρο, για παράδειγμα, φέρνοντας σε επαφή ΥΤΧ με έμπειρους επαγγελματίες του επιχειρηματικού κόσμου. Η συνεργασία με τους εργοδότες θα έπρεπε να παρουσιάζεται ως κέρδος και για τις δύο πλευρές, καθώς οι ΥΤΧ μπορούν να καλύψουν διαφορετικά κενά και ελλείψεις σε δεξιότητες. Οι οργανώσεις πρέπει να αποσκοπούν στη συνεργασία με υπηρεσίες που υλοποιούν παρόμοια προγράμματα ή έχουν σχετική τεχνογνωσία. Η συμβολή του κράτους σε αυτή τη συνεργασία οργανώσεων, υπηρεσιών και τοπικής κοινωνίας, τέθηκε ως πρόταση. Για παράδειγμα, ο Δήμος, η Διεύθυνση Περιφέρειας ή ο ΟΑΕΔ θα μπορούσαν να ηγηθούν αυτής της πρωτοβουλίας. Οι

συνεντεύξεις ανέδειξαν το ζήτημα εφαρμογής ενός «ενιαίου πεδίου δράσης». Τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, για την κοινωνική-οικονομική ένταξη των ΥΤΧ, σύμφωνα με τους εκπροσώπους τοπικών φορέων, είναι η πρόληψη και η καταπολέμηση στερεοτύπων, ρατσισμού και προκαταλήψεων της τοπικής κοινωνίας. Νέοι εργασιακοί χώροι, ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και καταπολέμηση προκαταλήψεων είναι όλα απαραίτητα συστατικά για την ένταξη στην αγορά εργασίας. Τέλος, οι συνεντεύξεις ανέδειξαν ότι η ενημέρωση, η αφύπνιση και η εμπλοκή σε συζητήσεις επί του θέματος είναι προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σε όλους τους προαναφερθέντες τομείς, υπάρχουν οι ακόλουθες ανάγκες: i) παροχή πληροφόρησης στους ΥΤΧ σχετικά με τα δικαιώματά τους, ii) παροχή πληροφόρησης στους ΥΤΧ σχετικά με τις υπάρχουσες υπηρεσίες, iii) γνώση της ελληνικής γλώσσας, iv) εκπαίδευση για την πολιτιστική ποικιλομορφία στους επαγγελματίες που εργάζονται με ΥΤΧ, iv) παροχή σωστών πληροφοριών σχετικά με τους ΥΤΧ για την τοπική κοινωνία για την αντιμετώπιση και πρόληψη των προκαταλήψεων, v) συντονισμός των υπηρεσιών και v) ολοκληρωμένες υπηρεσίες, χαμηλού κόστους.

Ο συντονισμός των πρωτοβουλιών που σχετίζονται με την ένταξη, θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα χρήσιμος στην παροχή μιας επισκόπησης των υφιστάμενων δραστηριοτήτων, για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των οργανισμών, στο εσωτερικό των φορέων, και την παροχή ενημέρωσης προς τους φορείς, τους ΥΤΧ και τους πολίτες της τοπικής κοινωνίας μέσω μιας πλατφόρμας παροχής πληροφοριών και ανταλλαγής ιδεών. Μια άλλη σημαντική προϋπόθεση για την ένταξη των ΥΤΧ, είναι η παροχή πληροφοριών σχετικά με τη σημασία της έγκαιρης ένταξης και συμμετοχής, ακόμη και για εκείνους τους ΥΤΧ που αναμένουν ότι η παραμονή τους στην Ελλάδα θα είναι προσωρινή. Μια τέτοια έγκαιρη ενσωμάτωση περιλαμβάνει την εκπαίδευση των παιδιών των ΥΤΧ στα ελληνικά σχολεία, την εκμάθηση της γλώσσας για τους ενήλικους ΥΤΧ κ.λπ. Επιπλέον, για την ένταξη σε κάθε τομέα μακροπρόθεσμα, η σημασία της γνώσης της ελληνικής γλώσσας είναι κρίσιμη. Συνεπώς, η πρόσβαση των ΥΤΧ σε μαθήματα ελληνικής γλώσσας, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Γενικά, είναι απολύτως απαραίτητο να παρέχονται στην τοπική κοινωνία σωστές και σαφείς πληροφορίες, για τους ΥΤΧ και να παρέχεται σε όλους τους επαγγελματίες (δασκάλους, εργοδότες, συμβούλους απασχόλησης, κοινωνικούς λειτουργούς κλπ.) που έρχονται σε επαφή με ΥΤΧ, κατάρτιση για θέματα διαφορετικότητας, για την αντιμετώπιση προκαταλήψεων και διακρίσεων.

Προκειμένου να καταπολεμηθούν οι διακρίσεις στην πρόσβαση και συμμετοχή των ΥΤΧ σε οποιονδήποτε τομέα, οι ολιστικές υπηρεσίες, χαμηλού κόστους είναι σημαντικές για να καταστούν οι υπηρεσίες πιο προσίτες για τους ΥΤΧ. Η σημασία της πρόσβασης στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής φροντίδας, δεν πρέπει να υποτιμάται καθώς αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη σε οποιονδήποτε τομέα; στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση και τη συμμετοχή σε διαπολιτισμικές δραστηριότητες. Οι ψυχολογικές δυσκολίες, για παράδειγμα, μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την ένταξη των ΥΤΧ στην αγορά εργασίας και την εκμάθηση της γλώσσας. Η ανεργία με τη σειρά της μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ψυχική ευημερία των ΥΤΧ. Από την άλλη πλευρά, η απασχόληση επηρεάζεται επίσης από την εκπαίδευση, καθώς, η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας είναι αναγκαία.

Σχετικά με την υγειονομική περίθαλψη, πολλά έχουν επιτευχθεί. Ειδικά, σε περιπτώσεις όπου διαφορετικοί εκπρόσωποι φορέων (δημόσιοι οργανισμοί, κρατικές και διεθνείς ΜΚΟ) έχουν δημιουργήσει πολύτιμες συνδυασμένες δράσεις και τρόπους συνεργασίας για την παροχή των καλύτερων δυνατών υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής μέριμνας για τους ΥΤΧ. Τα υφιστάμενα δίκτυα παραπομπής και η χρήση εντύπων παραπομπής όταν παραπέμπονται ΥΤΧ από μια υπηρεσία σε άλλη είναι ιδιαίτερα σημαντικά και μπορούν να θεωρηθούν καλή πρακτική. Παρ' όλ' αυτά, πρέπει να επιτευχθούν ακόμη πολλά, κάτι που είναι ιδιαίτερα δυσχερές αλλά και απαραίτητο με τα σημερινά ελληνικά δεδομένα, όπου η ελληνική πολιτεία έχει επικεντρωθεί περισσότερο στη διαχείριση έκτακτων περιστατικών παρά στη μακροπρόθεσμη ένταξη.

Κατά τη σύγκριση των απόψεων των εκπροσώπων των τοπικών φορέων και των ΥΤΧ, σχετικά με την ένταξη στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής μέριμνας, αμφότερες οι πλευρές συμφωνούν ότι πρέπει να υπάρχουν περισσότεροι διερμηνείς στις υπηρεσίες αυτές.

Αναφορικά με την απασχόληση, στη Θεσσαλονίκη, οι ΜΚΟ προσφέρουν υπηρεσίες εργασιακής συμβουλευτικής με έμφαση τους πρόσφυγες. Οι υπηρεσίες αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως καλές πρακτικές και λειτουργούν ως ένα σημείο αναφοράς για τους ΥΤΧ.

Εντούτοις, περισσότερες υπηρεσίες εργασιακής συμβουλευτικής είναι αναγκαίες. Η παροχή ενημέρωσης για τις υπάρχουσες υπηρεσίες πρέπει επίσης να βελτιωθεί. Επιπρόσθετα, οι ΥΤΧ συχνά δεν είναι ενήμεροι των δικαιωμάτων τους αναφορικά με την επιχειρηματικότητα αλλά και του πλαισίου των κατοχυρωμένων εργασιακών δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Το γεγονός αυτό, φαίνεται ότι δεν μπορεί εύκολα να αντιμετωπιστεί, καθώς δεν υπάρχει προς

το παρόν οργανωμένος τρόπος διάδοσης πληροφοριών και επαφών. Επομένως, η παροχή πληροφόρησης στους ΥΤΧ για τα δικαιώματά τους είναι κομβικής σημασίας. Η γνώση αυτών των δικαιωμάτων μπορεί να θεωρηθεί ως προϋπόθεση για την επιτυχημένη ένταξη των ΥΤΧ στην αγορά εργασίας της Θεσσαλονίκης.

Οι σπουδαιότερες ανάγκες σχετικά με την ένταξη προσφύγων στην αγορά εργασίας, που αναφέρθηκαν από τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων, είναι η αναγνώριση των προσόντων τους, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, η κατάρτιση και η διαμεσολάβηση.

Κάποιοι σύμβουλοι φορέων συμμετείχαν σε προγράμματα που στόχο είχαν την κατάρτιση των συμβούλων απασχόλησης στην ΕΕ, ώστε να συναντήσουν και μεταξύ άλλων να δώσουν σωστές συμβουλές σε ΥΤΧ, μετανάστες, οικονομικούς μετανάστες, πρόσφυγες ή χαμηλής ειδίκευσης εργάτες. Επιπλέον, σε αυτό το πλαίσιο, δημιουργήθηκαν εργαλεία για να μπορέσουν οι σύμβουλοι απασχόλησης να βοηθήσουν τους ΥΤΧ να αναπτύξουν δεξιότητες που θα επικυρωθούν και θα αναγνωριστούν, όπου αυτό είναι δυνατόν. Παρ' όλα αυτά, η συμβουλευτική θα πρέπει να είναι περισσότερο προσαρμοσμένη στην πολυπολιτισμικότητα και εργαλεία τα οποία δίνουν έμφαση στα θέματα πολιτισμού, θα πρέπει να εφαρμοστούν σε μεγαλύτερη κλίμακα.

Σχετικά με τις διακρίσεις, τονίστηκε ότι οι προκαταλήψεις οφείλονται στην έλλειψη γνώσης της κουλτούρας των ΥΤΧ. Η καταπολέμηση των προκαταλήψεων των εργοδοτών, επισημάνθηκε από τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων, ως μια σημαντική προϋπόθεση για την ένταξη των ΥΤΧ στην αγορά εργασίας.

Τέλος και αναφορικά με τα δίκτυα των οργανώσεων και τη συνεργασία τους στη Θεσσαλονίκη, οι συνεντεύξεις έδειξαν ότι η συνεργασία υπάρχει κυρίως για να παραπέμψει άτομα σε εκπαιδευτικά προγράμματα άλλων οργανώσεων σχετικά με την επιχειρηματικότητα. Έτσι, έχουν λάβει χώρα συναντήσεις δικτύωσης με συγκεκριμένες οργανώσεις και μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι η άτυπη δικτύωση υφίσταται. Οι συνεντευξιαζόμενοι ΥΤΧ τόνισαν την ανάγκη να αναπτύξουν τα κέντρα συμβουλευτικής για την απασχόληση ισχυρότερους και βαθύτερους δεσμούς με τους εργοδότες. Επιπρόσθετα, οι συνεντεύξεις ανέδειξαν ότι προς το παρόν δεν υπάρχουν κρατικές δομές για την υποστήριξη του έργου των συμβούλων απασχόλησης και ότι όλες οι σχετικές δραστηριότητες απορρέουν από ευρωπαϊκά προγράμματα. Συνεπώς, μεγαλύτερη εμπλοκή του των κρατικών φορέων θα συνέβαλε σε πιο συγχρονισμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και κατάρτισης για την απασχόληση.

ABSTRACT

Exclusion or integration? Third-country nationals' access to health care and employment

T. FOUSKAS,¹ G. KOULIERAKIS,¹ P. GIKOPOULOU,¹ E. IOANNIDI,¹ M. PSOINOS²

¹Department of Public Health Policy, School of Public Health, University of West Attica, Athens, Greece, ²Division of Humanities and Social Sciences, American College of Thessaloniki, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2020, 37(Suppl 1):54–69

OBJECTIVE Research findings from the EU-funded programme, entitled Local Alliance for Integration (LION) on the integration of third-country nationals (TCNs) in the fields of healthcare and employment at national level in Greece. **METHOD** It was conducted in Thessaloniki and focused on the experiences of 27 TCNs in the fields of healthcare and employment via 27 semi-structured interviews with TCNs and representatives of local stakeholders. **RESULTS** In the above-mentioned sectors, there are the following needs: to provide information to their TCNs about their rights, on existing services, to provide information about TCNs to the local community to address and prevent prejudices. For TCNs, and for newly arrived TCNs in particular, the provision of information on their rights in a specific area and on existing services and how to access them is an important prerequisite for their integration. **CONCLUSIONS** It could be concluded that providing clear and comprehensible information to TCNs on their rights and access to and participation in existing services is a prerequisite for integration into the labour market and healthcare. Contact between TCNs and nationals is vital, as it allows citizens to have positive interactions with TCNs. Integration is a two-way process and requires the efforts of the local community, stakeholders, policy makers and TCNs themselves.

Key words: third country nationals, healthcare, employment, Greece, integration

Βιβλιογραφία

1. UNITED NATIONS REFUGEE AGENCY. Mediterranean Situation: Greece. UNHCR, Geneva, 2018. Available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>
2. SKLEPARIS D. Refugee Integration in Mainland Greece: Prospects and Challenges. Policy Brief 02. Yasar University, Ismir, 2018. Available at: <https://bit.ly/2YLYvb9>
3. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ/ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου-AIDA Report on Greece 2017. Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Αθήνα, 2018. Διαθέσιμο στο: <http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/02/AIDA-Report-2018.pdf>
4. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ/ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (07.06.2013 - 30.04.2019). Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Αθήνα, 2019. Διαθέσιμο στο: http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/Greek_Asyllum_Stats_Apr2019_GR.pdf
5. FOUSKAS T, HATZOPOULOS V, GRIGORIOU P, KARABELIAS G, DE MAIO A, MINE F ET AL. Annual Report 2018 on Migration and Asylum in Greece: National Report: Part 2. Athens: European Public Law Organization/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network, 2019. Available at: <http://emn.immigration.gov.gr>
6. HATZOPOULOS V, FOUSKAS T, GRIGORIOU P, KARABELIAS G, KAZANAS K, MINE F ET AL. Annual Report 2017 on Migration and Asylum in Greece: National Report: Part 2. European Public Law Organization (EPLA)/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network, Athens, 2018. Available at: <http://emn.immigration.gov.gr/en/repository/send/27-2017/54-annual-report-2017-on-migration-and-asylum-in-greece>
7. ECONOMOU C. Barriers and Facilitating Factors in Access to Health Services in Greece. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, 2015. Available at: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/287997/Barriers-and-facilitating-factors-in-access-to-health-services-in-Greece-rev1.pdf?ua=1.
8. SOULIOTIS K, SARIDI M, BANOU K, GOLNA, K, PARASKEVIS D, HATZAKIS A ET AL. Health and health needs of migrants in detention in Greece: shedding light to an unknown reality. *Global Health* 2019, 15:4 10.1186/s12992-018-0448-4
9. FOUSKAS T, SIDIROPOULOS S, VOZIKIS A. Leaving no one out? Public health aspects of migration: Health risks, responses and accessibility by asylum seekers, refugees and migrants in Greece. *International Journal of Health Research and Innovation* 2019, 7:13-28
10. BRADBY H, HUMPHRIS R, NEWALL D, PHILLIMORE J. Public health aspects of migrant health: a review of the evidence on health status for refugees and asylum seekers in the European Region. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, 2015. Available at: <https://bit.ly/29ngdeU>
11. WHITEHEAD M, DAHLGREN G. Concepts and principles for tackling social inequalities in health: Leveling up. Part 1. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, 2007. Available at: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/74737/E89383.pdf
12. FOUSKAS T, GIKOPOULOU P, IOANNIDI E, KOULIERAKIS G. Gender, transnational female migration and domestic work in Greece: An intersectional review of sociological research on access of female migrants to labor, healthcare and community associations. *Collectivus* 2019, 6:101-131
13. FOUSKAS T. Precarious employment repercussions on migrants' perceptions regarding healthcare. *International Journal of Human Rights in Healthcare* 2018, 11:298-311
14. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ. Ενημερωτικό Δελτίο για το προσφυγικό - μεταναστευτικό 2018. Τεύχος 4. Νοέμβριος 2018 (ενημέρωση έως 30 Σεπτεμβρίου 2018). Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, Αθήνα, 2018 Διαθέσιμο στο: <https://infocrisis.gov.gr/1604/enimerotiko-deltio-gia-to-prosfygiko-metanas-teftiko-2018-teychos-4/>
15. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ. Ετήσια ενημερωτική έκδοση για το προσφυγικό - μεταναστευτικό 2018. Τεύχος 5. Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2018. (ενημέρωση έως 31 Δεκεμβρίου 2018). Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, Αθήνα, 2019. Διαθέσιμο στο: <https://infocrisis.gov.gr/2291/2018-5/>
16. ΚΑΨΑΛΗΣ Α. Μετανάστες Εργάτες στην Ελλάδα. Παπαζήσης, Αθήνα, 2018
17. FOUSKAS T. Repercussions of precarious, low-status work regarding access to healthcare services by immigrant workers in Greece: Seasonal flu or an incurable disease? In: Jaworski J (ed) *Advances in Sociology Research*. Volume 18. Nova Science Publishers, New York, 2016:13-74
18. FOUSKAS T, HATZOPOULOS V, GRIGORIOU P, KARABELIAS G, TSOBANOGLOU G, DE MAIO A ET AL. Labour market integration of third-country nationals in EU member states. European Public Law Organization (EPLA)/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network, Athens, 2018. Available at: <http://emn.immigration.gov.gr/en/repository/send/25-2018/67-emn-study-1-2018-labour-market-integration-of-third-country-nationals-in-eu-member-states>
19. SCHNEIDER F, WILLIAMS C. The Shadow Economy. Institute of Economic Affairs, London, 2013
20. GUEST G, MACQUEEN K, NAMEY E. Applied thematic analysis. Sage, London, 2012
21. KOULIERAKIS G, IOANNIDI E, GIKOPOULOU P, PSOINOS M, DERLUYN I, PERDU N ET AL. Revisiting migration crisis in Greece: Stakeholders in dialogue: integration strategies in the field of healthcare and social care at national level. In: Jaworski J (ed) *Advances in Sociology Research*. Volume 29. Nova Science Publishers, New York, 2020 (forthcoming)
22. EUROPEAN COMMISSION. Mutual Learning Programme: Thematic Event on 'Measures to support the integration of asylum seekers and refugees'. European Commission, Brussels,

2016. Available at: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16752&langId=en>
23. CEBULLA A, MEGAN D, ZURAWAN A. Spotlight on refugee integration: Findings from the Survey of New Refugees in the United Kingdom. Home Office Research Report, London, 2010. Available at: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/116062/horr37-report.pdf
24. UNITED NATIONS REFUGEE AGENCY. A new beginning. Refugee integration in Europe. Outcome of an EU funded project on Refugee Integration Capacity and Evaluation (RICE). UNHCR, 2013. Available at: <http://www.unhcr.org/protection/operations/52403d389/new-beginning-refugee-integration-europe.html>
25. WORLD HEALTH ORGANIZATION. Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No PUBLIC HEALTH without REFUGEE and MIGRANT HEALTH. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, 2018. Available at: <https://bit.ly/2VctgoN>

Corresponding author:

T. Fouskas, 196 Alexandras Avenue, GR-11521 Athens, Greece,
Tel.: +30 213.3201176
e-mail: tfouskas@uniwa.gr

